

TRGOVSKI TOVARIŠ

LETO XXXVII

1 9 4 0

ŠTEVILKA 3-4

OMEJITEV POTROŠNJE ŽIVIL

Vojna je prinesla v vojujočih se državah znatne omejitve potrošnje civilnega prebivalstva. Tudi v nekaterih nevtralnih državah je bila potrošnja omejena. Vendar pa omejitve niso povsod enake. Zato bo zanimalo čitatelje dobiti nekaj pregleda o varčevalnih ukrepih po posameznih državah.

Glavni vzrok za te ukrepe je iskati v tem, da so vpoklicani številni državljani in da je odtegnjeno mnogo živine normalnemu delu. Na drugi strani pa rastejo potrebe vojaštva. V drugih državah je zopet vzroke iskati v deviznem gospodarstvu, ker se je zunanja trgovina zelo zmanjšala in primanjkuje deviz za važne državne nabave v inozemstvu in se radi tega krčijo nakupi živil v inozemstvu.

V Nemčiji

Nemško prebivalstvo je dobilo takoj z začetkom vojne živilske nakaznice, karte za kruh, mleko, hranila, sir, marmelado, kavne nadomestke, meso in mesne izdelke, mast in sladkor.

Količine, ki se dobe na karte, niso vsak mesec enake, odvisne so od količin razpoložljivih zalog in dovozov, od letnega časa in proizvodnje. V mesecu marcu je bila normalna količina za 1 prebivalca: 2.125 gramov mesa (500 gramov tedensko, ker sta dva dneva brez mesa, seveda s kostmi vred), 185 gramov masti, 315 gramov olja in margarine, 475 gramov masla, 1.000 gramov sladkorja, 300 gramov hranil, 400 gramov marmelade, 400 gramov kavnih nadomestkov in 200 gramov sira.

To so normalne količine. Delavci, ki imajo težko in najtežje delo, nadalje doječe in noseče matere dobe večje količine nekaterih živil, dočim odpadejo na otroke nekoliko manjše količine.

Nekateri predmeti se ne dobe na karte, pač pa se morajo konsumenti vpisati v takozvano »Kundenliste« pri svojih trgovcih, ki jim nato prodajajo racionirane količine dotičnih življenjskih potrebščin.

Po nemškem viru posnemamo o racioniranju in njegovih načelih naslednje podatke (primerjaj E. Fritz Baer: Die Ernährung des deutschen Volkes im Kriege, Berlin 1940.):

Karte niso bile izsiljene kot leta 1914.—1918, radi pomanjkanja tega ali onega živila, ki je naenkrat nastopilo, ampak imajo za cilj preprečiti kaj takega. Nadalje pravi pisec, da so Nemci v sedANJI vojni že doživeli, da pri važnih proizvodih v teku vojne ni nastopilo poslabšanje, ampak je radi pametnega gospodarstva z zalogami bilo možno celo izboljšanje. Iz tega se vidi glavno načelo, ki velja za sistem racioniranja v tej vojni:

Nič več se ne obljublja kot to, kar se more držati, kvečjemu raje narobe. Vodstvo nemške prehrane ni hotelo enkrat za vselej določiti racije pri posameznih proizvodih, ampak hoče izednačiti gibanja, ki rezultirajo tukaj ali tam kot posledice vojne, zlasti pa po letnem času in različni proizvodnji tega ali onega predmeta.

Ni vse pravo vojno pomanjkanje, kar se zdi nekaterim, n. pr. meso divjačine. Če bi se vpeljale posebne karte za divjačino in bi imel tako vsak potrošnik pravico na redno dobavo gotove količine, po možnosti še gotove vrste divjačine, potem bi odpadel na 1 glavo dnevno komaj 1 gram, toda ne radi tega, ker je manj divjačine, ampak ker je znašal konsum vseh vrst divjačine preje v Nemčiji okoli 400 gramov letno na 1 prebivalca, torej nekaj več kot 1 g dnevno na prebivalca. Torej ravno toliko kot je sedaj na razpolago. Zato tudi niso uvedene za vse vrste živil nakaznice, ampak so uvedene takozvane Kundenliste, to se pravi: kupec se vpiše v knjigo odjemalcev v gotovi trgovini, kateri pa seveda mora ostati zvest, ker drugje ne dobi nič, če ni vpisan; potem pa dotična trgovina oddaja gotove količine divjačine, seveda pa pri tem pazi na izravnavo po navodilih merodajnih uradov, da dobe vsi enako in lahko tudi zahteva trgovec, da se mu dajo nakaznice za meso, če je prodal večje količine perutnine ali mesa.

Posebno poglavje so proizvodi malih živali. Za prehrano je reja malih živali izrednega pomena. Tu so na razpolago večje količine mesa kot divjačine, pa vendar ni vsaka kura, gos, raca na karte. Ta ureditev je bila vpeljana radi tega, ker redijo male živali po navadi le mali ljudje. Tem pride taka ureditev v korist in že navedeni pisec se vprašuje, če se izplača vpeljati ogromen upravni in kontrolni aparat, da bi zasegli v resnici vsako jajce, ki se izvali v takih malih kurnikih. Regulativ za to je predvsem dodeljevanje krmil za živali, tako da je mali rejec navezan predvsem nase in na svojo iniciativo, kako preredi svoje živali.

Po splošnem mnenju so količine kruha zadostne za prehrano, tudi krompirja je dovolj, ker sploh ni na karte. Pač pa je letos huda zima povzročila hud zastoj v dovozi krompirja, katerega marsikdaj ni bilo dobiti. Težji je problem pri masti in maslu, katerega je manj, pa to tudi merodajna mesta priznavajo.

Organizacija prehrane

Organizacija prehrane datira prav za prav že iz leta 1934. Tedaj je bil minister za prehrano in kmetijstvo (torej ne samo za kmetijstvo) R. Walter Darré, ki je obenem tudi vodja kmečkega stanu. Vsa organizacija prehrane je temeljila na že obstoječih uradih in ljudeh in ni bila za to potrebna posebna nova organizacija.

Stan prehranjevalcev države, ki se uradno imenuje »Reichsnährstand«, je organizacija vsega kmečkega stanu. Istočasno je vodja tega stanu nemški kmetijski in prehranjevalni minister g. Darré, ki je tudi reprezentant stranke. V svoji lastnosti je g. Darré šef vsega nemškega vojnega prehranjevalnega gospodarstva. Šefu prehranjevalnega gospodarstva so podrejeni prehranjevalni uradi. Pri vsaki deželni vladi je bil ustanovljen deželni prehranjevalni urad in temu primerno v provinciah pri višjih predsednikih provincialni prehranjevalni urad. Vodja tega deželnega ali provincialnega urada je načelno deželni kmečki vodja. Vsak deželni, ozi-

roma provincialni prehranjevalni urad ima dva oddelka: A in B. Vodja oddelka A je zopet deželni kmečki vodja (Landesbauernführer), vodja oddelka B pa je uradnik iz državne uprave. Oddelek A ima skrbeti za zagotovitev potrebnih živil, oddelek B pa za razdelitev živil, med tem n. pr. tudi za izdajo kart, dobave posameznim trgovinam itd.

Pod deželnimi, oziroma provincialnimi prehranjevalnimi uradi so prehranjevalni uradi, ki so urejeni v Prusiji pri okrajnih svetih, v mestih, ki niso v okrajih, pri županstvu, v ostalih deželah pa pri odgovarjajočih državnih ali komunalnih instancah. Tudi okrajni prehranjevalni uradi imajo po dva oddelka, A in B z istimi nalogami kot deželni prehranjevalni uradi. Vodje okrajnih prehranjevalnih uradov so večinoma okrajni kmečki vodje. Le tam, kjer so na prvem mestu razdeljevalne naloge, je vodstvo v rokah državnih ali mestnih uradnikov. Vendar pa ostane načelno vodstvo oddelka A okrajnemu kmečkemu vodji. Če ne bi bilo regionalnih organizacij, ne bi bilo mogoče vsega organizirati.

Poseben organizatorni položaj na zunaj imajo mesta Berlin, Dunaj in Hamburg. V Berlinu je pri predsedstvu mesta tudi provincialni prehranjevalni urad, pri okrajnih županih pa okrajni prehranjevalni uradi kakor tudi — enako kot v malih mestih v okrajih in v vaseh pri županih — uradi za karte (Kartenstellen).

Ves aparat prehranjevanja v vojnem času se je lahko stavil v pogon brez novih uradnikov, novih nameščenecv in novih stroškov.

Sedanje vojno prehranjevalno gospodarstvo pa danes ne potrebuje niti organizatorično niti osebno kaj posebno novega, kar bi bilo treba zgraditi; tudi stvarno ni bilo treba novim uradom iskati novih smernic. Ni bilo treba ustvarjati nove podlage, niti dajati novih smernic, ampak potrebno je bilo le na obstoječi podlagi delati naprej s poostrenim tempom in povečano disciplino. Toda delo še ni končano. Bitka za povečanje proizvodnje je zelo otežkočena zaradi vpoklica kmetov, delavcev in poslov, z odtegnitvijo konj, s težkočami pri strojih in pogonskimi sredstvi itd. Zato so potrebni pravočasni ukrepi. Ti so bili predvsem v tem:

Do najmanjšega gospodarstva je bilo za nad 2 milijona obratov ugotovljeno, kakšen bo položaj v posameznem obratu v primeru vojne, če bo vpoklican kmet-gospodar, koliko kmetijskih delavcev bo odpadlo, če in koliko je razpoložljivih na kmetiji sami nadomestnih moči, kako je pri konjih in strojih, ali se dajo pritegniti za pomoč sosedne delovne moči in konji ter orodje itd. Če se kakšen obrat ne da voditi na drug način, potem se lahko predlaga oprostitev vojaške službe. Preiskuje se, če in odkod se dajo iz prenapolnjenih, toda za vojevanje nevažnih poklicev dovesti v kmetisko delo dela sposobni ljudje. V velikem obsegu je bila organizirana skupna poraba traktorjev in drugih strojev. Če je bilo treba, ti stroji niso delali samo svoje normalno število ur, ampak tudi 14, 16, 18 ur, najprej na eni, potem na drugi kmetiji. Če so bili čez dan polno zaposleni, so orali na neobdelanih poljih še ponoči. Že davno pred začetkom vojne je bil izdelan do zadnje podrobnosti načrt, po katerem je bilo mogoče nadaljevati z bitko za povečanje proizvodnje.

Ista pozornost je veljala preskrbovalnim obratom. K prehranjevalnemu gospodarstvu ne spada samo kmetijstvo, ampak ravno tako tudi pek, trgovec s krmili, mesar itd., čeprav so organizirani v trgovini ali v rokodelstvu. Pri 12.000 pekovskih obratih so ugotovili razmere, kakšne bodo v vojnem času: Koliko ljudi je navezanih za odjem na to ali ono

pekarno? V kakšnem obsegu ostanejo lahko posamezne pekarnice, mesarije še zmožne za delo? Kateri mojstri, kateri pomočniki so bili vpoklicani, kje naj se dobi nadomestilo?

K vsemu temu je prišlo še vprašanje preskrbe vojaštva. Tu je zraven še težava, da so morale biti številne tvrdke vseh vrst popolnoma usmerjene na potrebe vojske v primeru vojne, ne da bi se o tem zvedelo zunaj. Številni desettisoči ljudi so tekoče delali pri tem poslu, da namreč v primeru potrebe naenkrat postanejo dobavitelji velikih količin živil za vojsko. In pri tem sami niso imeli pojma o svojem delu. Samo en sam zaupnik v vsaki tvrdki je bil o vsem informiran. In Nemci pravijo: »Funkcioniralo je: tajnost in dobavljanje«.

Omejitve v Angliji.

Tudi v Angliji je postalo vsemu ljudstvu jasno, da bo treba začeti preje z omejitvijo konsuma živil, kot se je to začelo v prejšnji svetovni vojni. Anglija je namreč v veliki meri navezana na dovoz živil iz inozemstva, kajti nad polovico važnejših živil prihaja iz inozemstva in kako velik je ta uvoz, lahko vidimo iz dejstva, da tvorijo živila in hranila 45% vrednosti vsega angleškega uvoza. Anglija je sicer uvidela težave iz prejšnje vojne ter je zadnja leta skušala dvigniti domačo proizvodnjo (zlasti ji je uspelo dvigniti stanje živine: ovac, prašičev in perutnine, nadalje domačo proizvodnjo zelenjave, delno tudi pšenice in sladkorja), toda vse to zvišanje še od daleč ne pokrije angleških potreb.

O angleških razmerah posnemamo zanimive podatke iz revije »Britain to day«, št. 24 z dne 29. marca 1940 naslednje podatke:

Anglija ne gleda na svojo odvisnost pri dovozi živil iz inozemstva tragično. Smatra, da bi bila preusmeritev na avtarkijo drag in popolnoma negospodarski poizkus, ker ima plodonosnejša polja dela v industriji.

Anglija je uvedla racionalno gospodarstvo s svojimi živili ne zato, ker ima večje težave pri uvozu odnosno z njimi računa, ampak zato, ker je današnja vojna nemogoča brez načrtnega gospodarstva na vseh poljih. Načrtno gospodarstvo zagotavlja z državnimi ukrepi zadostno in enakomerno preskrbo prebivalstva z življenjskimi potrebščinami, preprečuje zapravljanje in onemogoča navijanje cen.

Že pred vojno so bili izdelani načrti za ustanovitev ministrstva za prehrano. Že tedaj so začeli zbirati zaloge takih živil, ki vzdrže dalj časa (pšenice, sladkorja), kar je prišlo v prvih vojnih tednih izredno prav. Ob začetku vojne je bilo takoj ustanovljeno ministrstvo za prehrano, ki je postalo velika organizacija z dalekosežnimi pooblastili. Nadzoruje skoro vsa živila in ima krajevne urade v vseh večjih krajih države. Ministrstvo samo kupuje skoro vsa živila, ki prihajajo iz prekomorskih držav (trenutno okoli 85% in jih razdeljuje potem med civilno prebivalstvo in vojaštvo. Lahko bi ga imenovali državni živilski monopol, saj se briga tudi za cene onih živil, s katerimi samo ne gospodariti.

Njegov odločilni vpliv kot nakupovalec vseh masovnih vrst blaga, ki jih nabavlja Anglija za svojo prehrano iz prekomorskih krajev, je bil čutiti takoj na vseh trgih sveta. Kot dober trgovec je svoja naročila razdelilo ministrstvo tako, da je bil angleški konsument obvarovan pred neupravičenimi dvigi cen. Nato je začelo določati najvišje cene in prešlo

k pripravi za racioniranje važnih vrst živil, da tako zasigura vsem konsumentom enake količine in oprosti ladijski prostor, ki je potreben za druge dovoze.

Organizacija se je začela predvsem v tem, da je bilo izvedeno ljudsko štetje v Angliji. Vsak prebivalec je vpisal svoje ime, starost in poklic v poseben formular, na osnovi katerega je bil izdelan register vseh konsumentov. Vsak vpisanec v registru je dobil posebno knjižico, tudi vsak otrok z nad 6 leti. Osebe, ki nimajo stalnega bivališča, dobe knjižico za potnike. Lastnik teh knjižic lahko svobodno izbere trgovino, v kateri bo kupoval in se mora v tej trgovini tudi vpisati. To je bilo izvršiti štiri tedne po začetku vojne. Pri vpisu predloži kupec trgovcu knjižico in ta striže kupone za posamezne količine živil. Na osnovi registracije lahko trgovec javi krajevnemu odboru za racioniranje, kakšna bo njegova potreba v prihodnjem tednu.

Dosedaj so racionirani v Angliji: bacon, maslo, sladkor in surovo meso. Bacona se dobi 112 gramov na glavo in teden v začetku, kasneje pa se je ta porcija podvojila. Bacon je prav za prav meso prašičev, katerega Angleži jedo zjutraj z jajci. Kuhana šunka in ostale vrste slanine niso racionirane. Za maslo znaša tedenska porcija 224 gramov na osebo, kar je znatno, poleg tega pa je treba še upoštevati, da margarina ni racionirana. Margarina sicer ne more nadomestiti masla po svoji hranljivosti, ima pa to prednost, da je znatno cenejša. Sladkorja se dobi 336 gramov tedensko na osebo, kar je večinoma dovolj. Za vkuhavanje oranžne marmelade je bila dana posebna racija na osebo 1.360 gramov, ravno tako jo bodo najbrže dali za vkuhavanje marmelade (»jam«). Industrija čokolade, keksov in sladkarij dobi 50—75% svoje normalne porabe sladkorja, tako da lahko konsument sladkor nadomesti z izdelki te industrije.

Angleški vir pravi nadalje, da je prehranjevalno ministrstvo s sodelovanjem kanadske vlade v začetku vojne sklenilo pogodbe za nakup vse proizvodnje sladkorja v britskem cesarstvu. Angleško produkcijo sladkorja v letu 1939. cenijo na 500.000 ton, kar odgovarja približno polovici porabe, tako da ni pričakovati pomanjkanja.

Racioniranje mesa se je začelo šele čez šest mesecev, odkar se je začela vojna, ker je bilo zato potrebnih mnogo več priprav. Prehranjevalno ministrstvo je moralo organizirati nakup vsega uvoza mesa, nato prevzeti kontrolo nad hladilnimi ladjami, doseči, da bodo v bodoče vsi dovozi mesa samo v zmrznjenem stanju, nadalje je osredotočilo klanje živine na manjše število klavnic in organiziralo nakup vsega domačega mesa na gotovih krajih.

Porcija mesa ni določena po količini, ampak po ceni. Tako lahko gospodinja izbira med posameznimi vrstami mesa. Racija je 1 šiling 10 penijev, kar odgovarja tedenski množini 792 gramov na teden in osebo ali pri družini 4 oseb tedenskemu konsumu 3·17 kg. Ta racija pa se nanaša samo na surovo goveje, ovčje, ovnovo in svinjsko meso; vsi mesni izdelki, klobase, pastete, perutnina, divjačina in zajci kakor tudi notranji deli kot n. pr. srce, ledica, jetra in jezik niso racionirani. Za razliko v primeri s prejšnjo vojno sedaj ni treba v restavracijah odajati kart za meso, če si kdo naroči mesno jed.

Tudi v Angliji sistem ni tog, od časa do časa nastopijo izpremembe, od časa do časa se porcije zvišajo, pričakovati pa je uvedbo kart tudi za nadaljnja živila. Večina živil v Angliji ni racionirana. Najvažnejši

sestavni deli prahrane angleškega delavca: kruh, margarina, sir, mleko, čaj, kava, kakao, slaniki, sadje, krompir in konzerve vseh vrst, niso racionirani.

Tudi angleška vlada se trudi stabilizirati cene. Z odredbami o maksimalnih cenah še ni vse storjeno; racioniranje pritiska na cene, ker se zmanjšuje povpraševanje in podobno vpliva tudi nakupovanje vsega ponujenega blaga po vladi. Ker pa naraščajo cene posameznih živil na svetovnih trgih, je storila angleška vlada še korak s tem, da oddaja te vrste blaga pod lastno ceno angleški nadrobni trgovini in krije izgubo iz javnih sredstev. Trenutno doplačuje država 1 milijon funtov šterlingov tedensko za ureditev trga in s tem vzdržuje cene slanine, mesa, mleka in kruha v primernih mejah. Od decembra dalje je indeks cen na drobno za živila le malo narastel. S tem so se skupni stroški preživljanja stabilizirali v njih važnem sestavnem delu, kar vpliva kot jez proti inflaciji in zavaruje Angliji visoki življenjski standard.

V Franciji

Iz teh pregledov je razvidno, kako je urejeno racioniranje živil v Nemčiji in Angliji. Tudi Francija je uvedla racioniranje živil, vendar je tam sistem drugačen. Predvsem niso še uvedene karte, ampak so samo uvedene prepovedi prodajati, oz. trošiti gotove vrste predmetov na gotove dni. Tako se ne sme prodajati pri mesarjih meso dva oz. tri dni: v ponedeljek, torek in sredo, prepovedana je prodaja alkohola in aperitivov v torek, četrtek in soboto. Nadalje se ne sme prodajati sladkarij v slaščičarnah prve tri dni v tednu (ponedeljek, torek in sredo).

Nadalje je urejeno natančno, koliko se sme servirati v restavracijah. Nobena porcija ne mesne jedi ne sme biti težja ko 150 gramov s kostmi in 100 gramov brez kosti.

Za meso je sploh ureditev komplicirana: vpeljana je prepoved prodaje treh vrst mesa: v ponedeljek, torek in sredo je prepovedano prodajati mesarjem goveje, ovčje, ovno in kozje meso. V ponedeljek in torek je prepovedana prodaja svinjskega mesa. Samo v ponedeljek pa je prepovedana prodaja konjskega, oslovskega in mulinega mesa in odpadkov vseh vrst.

Seveda pa vrsta omejitev še ni zaključena in prihajajo poročila, ki napovedujejo uvedbo krušnih kart. V ta namen je bilo tudi že izvedeno registriranje prebivalstva in krušne karte pridejo v veljavo sredi maja. Nadalje je v najkrajšem času pričakovati uvedbe racioniranja konsuma premoga, ker Francija producira premalo in mora izredno mnogo premoga uvažati. Zaenkrat pa je uvedeno varčevanje s premogom na ta način, da je prepovedano kuriti centralne kurjave od 15. aprila do 15. oktobra, ker se morajo sploh ustaviti. Seveda so dana prefektom pooblastila, da v primerih potrebe to uredi drugače. Tudi preskrba s toploto vode sme obratovati samo tri dni v tednu tako poleti kot pozimi, kar velja za stanovanja, pa tudi za hotele. Javna kopališča in plavalnice morajo biti tri dni na teden zaprta.

Omejitve drugod

Tudi Švica je vpeljala omejitve potrošnje živil. Švica je, kot znano, agrarno pasivna država in ima poleg tega tudi skrb, kako dovažati razne

potrebne predmete na svoje področje. Omejitve v Švici niso znatne, imajo pa namen preprečiti prevelike zaloge nekaterih. V Švici dobi od 1. novembra, oziroma od 1. decembra na karte vsaka odrasla oseba mesečno: 2500 gramov moke, 1500 gramov testenin, 1000 gramov proizvodov iz ovsa in ječmena, 250 gramov stročnic, 500 gramov riža, 2000 gramov sladkorja in 1000 gramov masti ali 1 liter jedilnega olja.

Na splošno se opaža v številnih državah pomanjkanje mesa. Toda sistem kart večinoma ni uveden, pač pa brezmesni dnevi: tako sta uvedena v Bolgariji, Romuniji in na Madžarskem po 2 brezmesna dneva tedensko. V češkomoravskem protektoratu imajo enkrat na teden brezmesni dan, v Italiji so trije dnevi brez mesa, v Grčiji pa celo štirje dnevi brez mesa.

V nekaterih državah imajo uveden sistem kart samo za nekatere proizvode in so omejitve tele: v Estonski in Finski je sladkor na karte, v Holandiji so na karte sladkor in stročnice, na Danskem, na Islandiji, na Norveškem in v Italiji so uvedene karte za sladkor in kavo. Na Švedskem imajo samo karte za kavo, na Danskem in Švedskem pa imajo karte za mleko. Za primerjavo navajamo, da se dobi na karte na Švedskem mesečno 500 gramov kave, na Danskem 600 gramov. Čaj je na karte na Danskem, kjer se dobi na mesec 300 gramov, nadalje na Švedskem, kjer se dobi 200 gramov čaja na karte mesečno.

Na Madžarskem

V zadnjem času je zanimiva omejitev potrošnje na Madžarskem, ki ima približno enako gospodarsko strukturo kot naša država. Omenili smo že, da so na Madžarskem uvedeni brezmesni dnevi (2 tedensko). S 15. aprilom pa je bilo uvedeno racioniranje potrošnje sladkorja in masti.

Sladkorja se dobi na karte mesečno v Budimpešti 1 kg, v mestih in večjih občinah mestnega značaja $\frac{1}{2}$ kg in na deželi 300 gramov. Otroci dobe po vsej državi enako količino 1 kg. To velja za otroke do 12. leta starosti. Posebne kvote so za nosne in doječe žene, kjer znašajo poldrug kilogram mesečno po vsej Madžarski.

Za mast pa so uvedene karte samo v Budimpešti, ker se je madžarska vlada postavila na stališče, da ne gre omejevat konsumna na deželi, kjer prevladuje težko delo zlasti v kmetijstvu. V Budimpešti je določena kvota na 1 prebivalca 0·24 kg masti, 0·28 kg sala ali 0·32 kg mastne slanine tedensko. Delavci, ki imajo težko delo, dobe poldrugo količino, torej 0·36 kg na teden.

Iz tega pregleda vidimo, kako so številne omejitve v raznih državah. Pri nas je doslej bila edina omejitev: bencin na karte. Vidi pa se, da se pri nas skuša zmanjšati konsum nekaterih predmetov z zelo visoko obdavčitvijo (zvišanje carinskega ažija, povišanje uvoznih carin in davka na poslovni promet).

V današnjih razmerah za vojujoče se države ni lahko vzdržati racionirane količine živil na dosedanji višini. Mnogo bo odvisno tudi od letine, ki pa je zopet odvisna od tolikih faktorjev, da ne moremo o njenem rezultatu govoriti prej, predno je ne pospravimo pod streho. Zaradi tega je pričakovati, da se bodo sčasoma racionirane količine zmanjšale, že radi tega, da se povečajo zaloge, ki gredo skoro povsod h koncu. To bo pa naložilo nove žrtve državljanom.

Drago Potočnik

NEKAJ O USNJU IN KOŽAH

Poleg volne in živalske dlake je koža živali med prvimi predmeti, ki jih je uporabljal človek od pradavnine do današnjih dni. Uporaba kože je tako mnogostranska, obenem pa tako vsakdanja, da se malokdo zaveda, koliko predmetov iz te surovine nosi dnevno s seboj: čevlji, denarnica, listnica, naramnica ali pas, znojno usnje pri klobuku in slično so stvari, o katerih bi lahko rekli, da ni na svetu še tako priprostelega človeka, ki bi vsaj delno ne imel opravka z njimi.

Najprej kratka definicija besed koža in usnje. Pod »kožo« razumemo surovo kožo, pod »usnje« pa ustrojeno kožo. Slovenci imamo poleg Čehov edini med Slovani za to dva različna izraza. Različne izraze imajo vsi germanski jeziki, n. pr. Haut und Leder, hides and leather, nasprotno pa imajo vsi romanski narodi in večina slovanskih le en izraz in si morajo z opisom predstavljati surovino in polizdelek, n. pr. surova koža, činjena koža, cuir brut, cuir tanné. Različen izraz je pa povsem umesten, ker se usnje po izgledu in kemični sestavi popolnoma razlikuje od kože. Praktično se to da opisati najlepše s tem, da od surove kože, ako jo zakopljemo v zemljo, po enem ali dveh mesecih ne ostane nobenega sledu, medtem ko ustrojeno kožo ali usnje dobimo ohranjeno v zemlji še po 50 in 100 letih in več; celo iz rimske dobe so se nam ohranili usnjati predmeti. V tehničnem smislu je koža surovina, usnje pa polizdelek.

Iz naslednjih razmotrivanj naj bodo izvzete v splošnem kože za krzno ali kožuhovina, ker so razmeroma relativnega gospodarskega pomena in pa, ker se pri teh vrstah ubije divjad radi kože in ne radi mesa. Zanimivo je, da so kože domačih živali, ki se uporabljajo za usnje, prav za prav le odpadek; nikjer na svetu se namreč ne kolje žival radi kože, temveč vedno le radi mesa. Kljub temu, da je koža odpadek, pa se vendar prišteva med prve štiri najvažnejše surovine kakor les, železo, baker, kože etc. Ko se je pred kakim dobrim desetletjem začela konferenca zaradi svetovne razdelitve surovin, da naj bi se bile na vsem svetu vse surovine oprostile vseh carin in uvoznih ali izvoznih prepovedi, so bile kože prve, žalibog pa tudi edine, kjer se je našlo mednarodno soglasje. Dne 1. oktobra 1929 se je dosegel z mednarodno konvencijo v Ženevi carine prost uvoz in izvoz kož iz vseh držav sveta in je bila ta konvencija tudi povsod ratificirana. Na žalost so poznejša avtarkična gibanja tudi to konvencijo obšla ali vseeno so kože ostale najobčutnejši gospodarski barometer: v časih kriz prve padejo, potem pa se zopet prve popravijo. Da je takrat uspelo gornjo ženevsko konvencijo razširiti tudi na druge surovine, bi verjetno ne bilo treba dočakati današnjih mednarodnih zapletljajev.

Kadar govorimo o kožah, govorimo navadno o množini, ker je kož nebroj vrst in provenijenc. Kot glavne naj navedem samo ovčje, kozje, svinjske in goveje. V teh glavnih vrstah si predstavljate na vsakem kontinentu nebroj ras, katere vsaka da kožo z drugo lastnostjo, pa dobimo par sto že trgovsko tipiziranih vrst. V splošnem ločimo v mednarodni trgovini kože malih živali z označbo male kože (sitne kože, Felle, peaux, skins) in velike kože (krupne kože, Häute, cuirs, hides). V srednji in zapadni Evropi je trgovina malih in velikih kož navadno združena, odtod napisi poleg firme: Häute und Felle, cuirs et peaux, hides and skins. Proti vzhodu in v glavnih centrih za ovčjerejo pa je ta trgovina strogo ločena,

pri nas n. pr. že v Beogradu. Zanimivost je, da je manipulacija in trgovanje tem enostavnejše, čim večja je koža. Čim manjša pa je koža, tem bolj zamotano je poslovanje in tem večje strokovno znanje je potrebno. Samo v skupini ovčjih kož imamo n. pr. jagnječjih kož par vrst po velikosti ter teži in dolgosti volne za kožuhovino, za rokavice, za podlogo itd.; ovčje kože po velikosti in teži, brez volne, s polvolno, z dolgo volno, potem z domačo volno, s križano volno, z merinos volno itd. To naj bo le mal primer, da se vidi, na koliko razlik se je treba ozirati. Pri nas in v zapadni Evropi prištevamo med male ali sitne kože: ovčine, kozine, svinjine, telefine itd. Med velike ali krupne kože pa: goveje, konjske, bivolske itd. Že v Beogradu n. pr. pa se tako zvani »sitničarji« bavijo izključno z ovčjimi in kozjimi kožami, medtem ko imajo tako zvani »govedarji« svinjine in telefine. To različno pojmovanje »sitnih« in »krupnih« kož nam je pri tolmačenju izvoznih prepovedi pri merodajnih delalo že nebroj neprilik.

V splošnem je produkcija kož nekoliko večja, kakor pa njihova uporaba. To je najbrže povod za stalne fluktuacije cen, ki dostikrat dosežejo v enem deceniju razlike tudi do 300 ali celo 400%. N. pr. so stale pri nas leta 1928. goveje kože ca. 24.— din, leta 1930. pa le 5.— din. Seveda je bila enaka tendenca tudi na svetovnem trgu. Produkcija kož v Evropi in Severni Ameriki še iz daleka ne zadostuje potrebi na teh kontinentih. Potreben je znaten uvoz. Glavni producenti kož so južna Amerika s svojimi ogromnimi pampami in največjo mesno industrijo sveta, Vzhodna ali Britska Indija s svojimi 400 milijoni prebivalcev in s svojimi »svetimi« kravami, katerih pravoverni Hindu ne sme ne ubiti in ne pojesti, Južna in Centralna Afrika s svojimi tropskimi in subtropskimi pasovi, menjajoč najbujnejšo vegetacijo z brezupno puščavo in končno Avstralija in Nova Zelandija, kontinent bodočnosti bele rase, če bo ta svoj sedanji razkroj pravočasno ustavila. Glavna tržišča teh kož so v velikih evropskih lukah kakor Hamburg, London, Rotterdam, Antwerpen, Le Havre in Marseille. Vsako pristanišče je specializirano na par provenijenc, n. pr. Hamburg na La Plata in Britska Indija; London ima Južno Ameriko in Kapske kože; Rotterdam zopet Insulindo in Kino; Antwerpen prodaja kože velike mesne industrije Liebig in Bovril iz La Plate, Vzhodno Afriko; Le Havre se bavi s Centralno Ameriko in Brazilijo; Marseille ima na trgu Centralno Afriko, Madagaskar, Indokino itd. Nad vse zanimive so te prekomorske pošiljke, vsaka drugače embalarana, drugače konservirana, drugače izdelana in odrta.

Da so mogoči tako dolgi transporti, je treba kože konservirati. V glavnem se to vrši na tri načine: z navadnim soljenjem, soljene kože, z navadnim sušenjem na zraku, suhe kože in s soljenjem in naknadnim sušenjem, kar imenujemo suho-slane kože. Bistvo vseh treh načinov je, da se koži odtegne voda oziroma vlaga in s tem prepreči gnitje.

Ce je že trgovina s kožami dosti zanimiva in zahteva veliko znanja, zvez in denarja, je strojenje kož še zanimivejše, ker združuje organsko in anorgansko kemijo, strojno in stavbno tehniko z najkompliciranejšim trgovskim poslovanjem. Če kje, velja tu pesem dela in kdor je z dušo pri delu, bo videl, da tudi delo ni brez poezije. Iz vsega sveta pridejo kože od največjih do malih živali v usnjarijo, tu pa pridejo na pomoč še najmanjše živalice — mikrobi. Če spada koža med prve glavne štiri surovine sveta, spada usnjarska industrija med prvih šest svetovnih industrij:

metalurgično, lesno, tekstilno, kemično, avtomobilsko, usnjarsko. Že od pradavnih časov znana usnjarska obrt, ki obstoja v bistvu iz pretvarjanja kože, to je lahko gnijoče snovi, v tvarino, ki gnitju in razkroju ni več podvržena in se imenuje usnje, se je tekom tisočletij tako izpopolnila v svojih različnih načinih in uporabljenih pomožnih sredstvih, da nima verjetno nobena druga obrt in industrija na svetu tako širokega in pisanega delovanja.

Usnjarija zahteva tradicijo poleg znanja, izkušnje poleg veščine, potrpljenje poleg veselja. Večina velikih obratov se je razvila iz male obrti. V malokateri stroki je toliko rodbinske tradicije kakor v usnjarski. Samo v naši ožji domovini imamo velike usnjarije že po 100 in 150 let v eni in isti rodovini. Redki so oni smrtniki, ki so v prvi generaciji postali veliki usnjarji; večino takih vzame prvi ali drugi val kožarske depresije. Na sodobnega usnjarja se stavljajo zahteve, ki potrebujejo polnega moža in ki mora imeti res ljubezen do te stroke. Mora se spoznati v kožah, vedeti katero vrsto kož sme kupiti iz zimskega klanja, katero zopet iz letnega klanja, druge zopet s kratko volno ali brez volne. Razlike enega in istega izvora so z ozirom na letni čas neverjetno velike in zmanjšajo ali povečajo vrednost do 50%. Usnjar se mora stalno ravnati po potrebi letnega časa. Pri povprečnem fabričakijskem procesu od recimo štirih mesecev se mora n. pr. že v januarju kriti s surovino za jesensko prodajo, sredi leta za prihodnjo pomlad itd. Usnjar mora biti stalno v stiku z napredkom tehnike, stalno mora obnavljati stroje, sicer postane podjetje nerentabilno in ga prehiti konkurenca. Predvsem pa mora biti usnjar dober trgovec, imeti mora kakor pravimo »nos« in »srce«, da kupi v ugodnem trenutku tudi več kakor rabi, in da se v neugodnem trenutku vzdrži nakupov. Že v starem veku je bila usnjarska obrt visoko čislana in jo vidimo ovekovučeno v egipčanskih hieroglifih. V srednjem veku so bili usnjarski cehi najbolj upoštevani; njih predstavniki so bili vabljeni na dvore. Moderna tehnika je tudi v tej stroki marsikaj spremenila v detajlih, v velikem pa je ostalo pravilo, da mora usnjar plavati na valovih konjunktуре, prevzeti se ne sme v času debelih, obupati ne v času mršavih krav. Da se to vzdrži, so pa res potrebne izkušnje več generacij.

Usnjarje so do konca prejšnjega stoletja delili v dve skupini, v rdeče usnjarje (>Rotgerber<) in bele usnjarje (>Weisgerber<). V novejšem času je nastala nova tehnika in nov poklic metalnih ali kromovih usnjarjev (>Chromgerber<).

Rdeči ali vegetabilni usnjarji imajo najdaljšo preteklost. Ime bo izviralo najbrže od tega, da imajo vsa vegetabilna strojila nagnjenje, da na soncu pordečijo. Vegetabilni stroj je najrazširjenější. Podplati, strapačno gornje usnje, tehnično usnje, gonilna jermena itd., vse to je strojeno z vegetabilnimi strojili. Ime izvira od tega, da imajo določene rastline, ene v skorji ali lubju, druge v lesu, tretje v sadežih, četrte v listih strojilne snovi, imenovane tanine ali vegetabilna strojila. Od vsake rastline izvira joče strojilo ima drugačno sestavino, vendar se lahko smatra vse kot nekako nasičeno spojino, katere temelj tvori Gallusova kislina. Zanimivo je, da se sodobni kemiji še ni posrečilo za posamezna vegetabilna strojila najti točne kemične formule. Vegetabilno strojena koža je popolnoma nova kemična snov, katere kemična formula je tako komplicirana, da ni nikoli

točna. Z nobenimi točasnimi znanimi sredstvi se vegetabilno usnje ne da razstaviti v sestavine, iz katerih izvira. Z ozirom na vrsto strojila dobimo usnje s čisto različnimi lastnostmi, eno trdo in skoro nepremočljivo, drugo zopet mehko kakor žamet z nebroj vmesnimi odtenki.

Beli usnjarji imajo tudi že zelo staro tradicijo. Ime izvira od tega, ker je od njih ustrojena koža bela. N. pr. kožuhovina je na mesni strani bela, tudi tako zvane glace ali bele rokavice so najbrže vsakemu poznane. Ta način strojenja izkorišča določene strojlne lastnosti kuhinjske soli in določenih aluminijevih spojin, katerih najpoznanejša je galun. Z galunom strojeno usnje je mehko, vendar ne vododržno. Ako tako usnje kuhamo, nam ostane želatinozna masa. Ako tako belo usnje obdelavamo z kislinami, se da spremeniti zopet v surovo kožo. S tem načinom strojenja se stroji večinoma kožuhovina in določene vrste kože za rokavice in podlogo. Pri tem načinu stroja je morda zanimivo to, da so starodavne egipčanske mumije, ki so se nam ohranile do danes, prav za prav strojene na »belo« s sodo in galunom, kombinirano z vegetabilnimi strojili. Hieroglifi nam opisujejo mumificiranje približno sledeče. Truplo je bilo dano 40 do 70 dni v raztopino kuhinjske soli in sode. Soda, v Egiptu »el natron« imenovana se dobi v velikih množinah v tako zvanih Natronskih jezerih in vsebuje natrijev sulfat in klorid. Nato se je truplo po vseh pravilih strojilo z bituminoznimi galunskimi škriljevci, ki se tudi nahajajo v Egiptu, s souporabo vegetabilnih strojil. S podolgovatim prerezo na levi strani se je odstranilo drobovje in trebušno votlino napolnilo s tanin vsebujočimi rastlinami kakor Evkaliptus itd. Tako je bila izvršena že pred tolikimi tisočletji kombinacija mineralnega strojenja z vegetabilnim. Da način ni bil slab, dokazujejo pač rezultati.

V to skupino, dasi različna, spada tudi strojenje z določenimi olji, ki dajejo tako zvano pralno usnje, chamois, Sämischleder, Fensterleder. Določena oksidirana ribja olja imajo slično lastnost kakor tanini, da se vežejo s kožnim vlaknom. Dajo zelo mehko usnje, ki se more poljubno prati, ne da bi izgubilo na mehkobi.

Tretji način, »kromovo strojenje«, je prav za prav produkt zadnjih dveh generacij. Izšlo je iz raznih poizkusov moderne kemije, vezati mineralne soli s kožnim vlaknom. Opisati vse prav zanimive poizkuse na tem polju bi bilo preobširno. Do danes so se od vseh metalnih spojin praktično obnesle le kromove soli. Na ta način strojeno usnje je mehko, elastično in trpežno, vendar navadno manj vododržno kakor vegetabilno strojeno usnje. Kdo že danes ne pozna boks ali ševro usnja, ki je strojeno s kromovim oksidom. V novejšem času je uspelo usnjarjem napraviti že prav dobro vododržno usnje, tako zvano krom usnje ali Waterproof ali Dulboks, katerega uporaba pri gorskih in smučarskih čevljih je postala že kar udomačena. Ta način strojenja ima pred sabo brez dvoma še veliko bodočnost.

Interesantne so lastnosti po gornjih načinih strojenega usnja napram vodi in vročini. Vegetabilno strojeno usnje prenese vodo do največ 50°. Kdo od nas si še ni pri preveč intenzivnem sušenju prežgal podplatov. Pri višjih temperaturah postane krhko. Z galunom strojeno usnje je mogoče razkuhati ali z določenim obdelovanjem zopet spremeniti v surovino. S kromom strojeno usnje je proti vroči vodi praktično neobčutljivo. Za kontrolo, kdaj je dosti strojeno, ga kuhamo v vreli vodi in ko se več ne spremeni, je strojenje končano.

Usnje je dobilo v novejši dobi hudega konkurenta v gumiju in že so bili preroki, ki so napovedovali konec usnjariji. Na srečo pa se do danes še ni našlo snovi, ki bi mogla polnovredno nadomestiti usnje. Usnje ima namreč to lastnost, da propušča zrak, ne propušča pa vode. To sem praktično dokazal pred leti na Ljubljanskem velesejmu. V starem akvariju smo zamenjali stekleno dno s podplatnim usnjem in napolnili z vodo. Skozi usnjato dno smo s prav malim pritiskom spustili komprimiran zrak in je bilo lepo videti, kako so se dvigali skozi vodo zračni mehurčki. Dasi-ravno je bila posoda napolnjena deset dni z vodo in se je ves dan za časa obiska spuščal skozi usnje in vodo zrak, ni prišla skozi usnjato dno ves čas niti ena kapljica. Kavčuk res ne propušča vode, a ne propušča tudi zraka. Človek ne diha samo s pljuči, ampak tudi z kožo. Oblecite človeka v kavčuk in bolezen je tu. Veliko zdravnikov na svetu je že ugotovilo slabe posledice gumijaste obutve za ljudsko zdravje.

Morda bo še koga zanimalo, v kake svrhe se uporabljajo različne živalske kože. V glavnem bi bilo sledeče: kože divjačine dajo večinoma krzna, zajci pa tudi klobuke. Ovčje kože se uporabljajo za podlogo, rokavice, obleke, tako zvane usnjate jopiče, usnjato galanterijo, za knjigoveško usnje itd. Kozje kože dajo sloviti ševro, fino galanterijo itd. Svinjske kože uporabljamo od navadne aktovke do najfinejše damske torbice, preko dobrega kovčeka in lepega sedla. Telečje kože za boks, to je gornje usnje za čevlje in fino galanterijo. Kravje kože za masno štrapacno usnje, cenejši boks, notranjke itd. Volovske kože za podplate, jermena itd. Bivol-ske kože za razna tehnična usnja.

Posebnost usnjarske stroke je, da ji do sedaj še ni uspelo napraviti kak kartel ali sličen dogovor in je verjetno, da to tudi v bodoče ne bo mogoče. Temu ni kriv samo izrazito individualističen čut usnjarjev, temveč predvsem usnjarska tehnika sama. Ako bi razrezali eno in isto kožo na štiri dele in dali te dele štirim različnim usnjarjem z nalogom, da po enaki recepturi in z enakimi stroji te kožne dele ustrojijo, bi videli, da je vsak usnjar čisto nekaj različnega ustrojil. To si moremo razlagati tako, da je pri vsakem usnjarju drugačna voda, mehkejša ali trša in tudi naj-manjši pomočniki, mikrobi, imajo svojo besedo.

Ko smo že s kožami preromali vse kontinente, pogledjmo še kratko po naši lepi domovini. S kožnega stališča gledano imamo pri nas malih kož preveč, velikih pa premalo. Ovčje in kozje kože stalno izvažamo in so kvalitativno dobre. Govejih kož pa nimamo zadosti za domačo porabo in je kvaliteta silno različna. Naše poplemenjeno in v hlevu gojeno govedo da popolnoma drugačno kožo kot bušak, ki se pase večinoma na prostem. V svinjskih kožah pa ima naša ožja slovenska domovina za enkrat sve-tovni monopol, saj jih izvažamo tako strojene, kakor tudi surove malone po vsem svetu.

Z usnjarskega stališča pa moremo ugotoviti, da je naša država z usnjarsko obrtjo in industrijo nasičena v toliki meri, da so obrati izkori-ščeni za domačo potrebo samo s ca. 50%. Ko bi se pri nas vodila boljša eksportna politika, bi naši usnjarji mogli prav znatno pripomoči k aktiv-nosti naše plačilne bilance.

Josip Lavrič.

GOSPODARSTVO FINSKE V NOVIH MEJAH

Z mirovnim sklepom v Moskvi je izgubila Finska 25.000 km² zemlje, kar je 6,5 odstotkov njene površine; na tem prostoru je živel 450.000 ljudi ali ca. 12% vsega finskega prebivalstva. Iz teh števil se vidi, da je bilo zgubljeno ozemlje dosti bolj obljudeno kot ostala Finska. Dalje je izgubila Finska 17 odstotkov svoje industrije, 10 odstotkov svojega poljedelstva in 17 odstotkov svojega železniškega omrežja. Industrija je bila v okraju Viborg, ki ga je odstopila Finska Rusiji, mnogo bolj razvita kot v ostalih delih države; saj teži v Finski vse proti jugu, jugozapadu in jugovzhodu. Sicer ni bil ves okraj Viborg ali kakor Finci pravijo Viipuri zgubljen, a vendar med drugim del doline Voksen, ki ga označujejo kot finsko Posaarje. Ljudje, ki so tam živeli, so skoraj vsi zapustili hiše in domove, ne hoteč priti pod sovjetsko vlado, in le malo jih je tam ostalo; ker je bilo v mirovnem dogovoru določeno, da se mora vojaška evakuacija izvršiti pospešeno, so tudi civilisti mogli vzeti le malo osebne lastnine s seboj. Opreme tovarn in drugih industrijskih naprav so morale po mirovni pogodbi ostati tam, kjer so bile, in jih Finci tudi niso smeli uničiti. Ker meja še ni čisto natančno določena, je skoraj nemogoče nuditi natančno sliko o gospodarskih zgubah, ki jih je Finska utrpela, zlasti še, ker stojijo v dolini Voksen tovarna poleg tovarne tako blizu skupaj, da bo morala biti meja prav natančno potegnjena. Reči moremo le, kakor nam približno povedó navedene številke, da so bile izgube zelo velike.

Zgubljeni okraji obsegajo v prvi vrsti tako zvano Karelijsko ožino med Ladoškim jezerom in Finskim zalivom, ki je predvsem poljedelska in koje največje mesto Keksholm šteje samo nekaj nad 5000 prebivalcev. Dalje staro mesto Viborg z nekaj nad 70.000 prebivalci, ki je bilo v ruski posesti že v letih 1710. do 1809.; nato zahodno od Ladoškega jezera dolino Voksen z njeno važno industrijo. Severovzhodno od Ladoškega jezera so dobili Rusi dragocene gozdne komplekse. Zguba pustinj v odseku Sala, kjer je bilo toliko krvavih bojov, sicer v gospodarskem oziru nima nobenega pomena, tem večji je pa njen pomen s strateškega stališča; kajti sedaj je dana možnost, da se severna Finska hitro odreže od južne in da bo s pomočjo strateške železnice, ki jo bodo Rusi zgradili, prodor proti Botniškemu zalivu in švedski meji zelo olajšan. Odstopitev finskega dela Ribiškega polotoka ob Severnem Ledenem morju v gospodarskem oziru tudi ni važen, a v strateškem oziru je ogrožen sedaj okraj Petsamo z njegovimi nikljevimi nahajališči (glej str. 45 »Trg. Tovariša« št. 1/2 l. 1940.) ter bližnje norveško ozemlje z nahajališči železne rude v Sidvarangerju in pristanišče Kirkenes. Tamošnje finsko pristanišče Liinahamari, ki ga na str. 45 »Trg. Tov.« v št. 1/2 tudi omenjamo, je ostalo sicer v finskih rokah, čeprav je sedaj razdejano in bo zopetna zgradba zelo počasna, a je popolnoma v območju ruskih pozicij na Ribiškem polotoku. Slednjič omenimo še važno pristaniško mesto Hangö na enako imenovanem polotoku s ca. 9000 prebivalci; to mesto leži ob vhodu v Finski zaliv nasproti glavnemu mestu Estonske in tudi ni daleč od Stockholma, glavnega mesta Švedske. Pogled na zemljevid nam važnost Hangöja dodobra prikaže.

Zguba Viborga je vzela Finski njeno drugo najpomembnejše pristanišče — prvo je Helsinki — in največje lesno izvozno pristanišče Evrope; preko njega je šlo okoli 20 odstotkov finskega eksporta in ca. 10 odstotkov finskega importa. Ogromna večina eksporta je obstojala v zadnjih letih iz staničnine, papirja in rezanega lesa. O gospodarstvu Finske, njenem lesu itd. glej članek o Finski v »Trg. Tovarišu« št. 11/12 l. 1939., str. 234—237. Hangö je prevzel okoli 10 odstotkov finskega eksporta, a je bil važen tudi zaradi tega, ker se je razvijal tam tudi velik osebni promet in ker njegovo pristanišče pozneje zamrzne kot ostala finska pristanišča. Treba bo sedaj, da se njegova zguba nadomesti z zgradbo kakšnega drugega pristanišča tam v bližini. Zguba Viborga je v gospodarskem oziru tudi še zato posebno boleča, ker preseka nova meja v sredi pri Viborgu se končujoči in iz jezera Sajma prihajajoči prekop Sajma, s čimer je prizadet veliki izvoz staničnine in lesa iz teh krajev. Izvoz bo torej v bodoče ali od Rusov kontroliran, s čimer se porodijo za eksport zvišani stroški in druge težave, ali pa morajo Finci zgraditi nov prekop in ustvariti na ta način nove izvozne možnosti, kar bi pa v najboljšem primeru zahtevalo zelo mnogo časa in bi bilo tudi zelo drago. Poleg Viborga in Hangöja so morali Finci odstopiti Rusom tudi še eksportna pristanišča Frangsund, Björkö in Makslahti; a ta pristanišča so manjše pomembnosti.

Najvažnejših od zgubljenih okrajev je dolina Voksena, a ne vsa. Znamenita elektrarna ob slapovih Imatre, največja elektrarna Finske, je ostala pri Finski, dalje tudi razne železarne, valjarne, bakrene rafinerije, bakrene valjarne ter večina tovarn največjega finskega staničnega in papirnega koncerna itd.; a številna druga stanična, papirna, umetnosvilena i. dr. podjetja so prešla na rusko stran, tako tudi vse polno žag itd. Vidimo, da prav izdatni del les predelujoče finske industrije sedaj na ruskem ozemlju. Za ta podjetja, ki so sedaj v Rusiji, je dohajal potrebni les iz sosednih gozdov, ki so ostali v finskih rokah. Vprašanje je pa, če bo ostalo to še tako naprej. Največja finska sladkorna tovarna pri Antrei, zgrajena šele pred dvema letoma, je sedaj na ruskem ozemlju in prav tako tudi razni veliki mlini v Viborgu. V tej zvezi moramo tudi omeniti, da se Finci ne bodo več mogli baviti z važnim ribolovom ob Ladoškem jezeru, da dohodki turistov od obiska slavnega, v Ladoškem jezeru ležečega in že v devetem stoletju ustanovljenega pravoslavnega samostana Valamo ne bodo več prišli Fincem v prid in ravno tako tudi ne dohodki iz turistickega, v zadnjih letih tako lepo se razvijajočega prometa na Karelijski ožini.

Odstopljeni kraji so bili velikega pomena za trgovsko in plačilno bilanco Finske. Industrija lesne predelave, ki je prevzemala pred zadnjim sporom 86 odstotkov vsega finskega izvoza, je izgubila velike produktijske možnosti, kar se bo javilo seveda v razmernem skrčenju finskega izvoza. Morda bo na podlagi nameravane trgovske pogodbe med Rusijo in Finsko mogoče vzpostaviti vsaj zvezo med izgubljenimi staničnimi in papirnimi tovarnami in žagami na eni strani ter finskimi dobavitelji lesa na drugi strani, posebno še, ker te tovarne in žage ne morejo izhajati brez finskega lesa. Trgovski promet med Finsko in Rusijo je znašal leta 1938. samo 0'9% vse finske trgovine proti ca. 30 odstotkom pred svetovno vojno, tako da bi bila zo-

petna izgradba gospodarskega prometa med obema državama vsekakor mogoča, in to tem bolj, ker ima finska strojna industrija sedaj mnogo boljše dobavne možnosti kot jih je pa imela pred svetovno vojno. Drugo vprašanje je pa pač to, kakšne naj bodo ruske protiusluge. Z Nemčijo, ki je bila v zadnjih letih v trgovini s Finsko na prvem mestu, je bil gospodarski in klirinški dogovor obnovljen tudi za leto 1940.; v mesecih rusko-finskega spora je prišlo pač do znatnega trenja v gospodarskih odnosajih med Finsko in Nemčijo, a to se more lahko odpraviti. Eksport predelanega lesa v Anglijo, U. S. A. in v druge prekomorske države preko Švedske se bo v mirnejših časih gotovo zopet poživil.

Za dolgo dobo bo pa morala Finska svoj uvoz močno skrčiti, ker zaradi izgube velikih delov njenega ozemlja eksportne možnosti tudi daleko niso več tako velike kot so bile prej. V zadnjih letih nabrane valutne rezerve je Finska v vojni porabila in nima sedaj nobene druge možnosti, kot da gleda na popolno izenačenje svoje plačilne bilance, ki se je zaključila še leta 1938. z aktivnim saldom 410 milijonov finskih mark. Ta saldo je pa spričo motenj finske zunanje trgovine zaradi vojne med velisilami izginil že v preteklem letu in je bila že v sredi lanskega septembra vpeljana kontrola za zunanjo trgovino in proti koncu oktobra vpeljana tudi uradno devizno gospodarstvo. Sedaj se mora uvoz močno skrčiti, kar je olajšano s tem, da je na primer l. 1938. ca. ena tretjina vsega uvoza obstojala iz živil, poživil in drugega konsumnega blaga. Potrebno bo na široko raztegnjeno vodstvo uvoza, da se bodo mogle importirati one blagovne vrste, ki so za gospodarstvo in njegovo obnovo najbolj važne. Sicer se odstopljeno ozemlje glede agrarne produkcije ni samo preskrbovalo, a zaradi zgube teh krajev zmanjšana obremenitev plačilne bilance se spričo velikih izgub eksportne industrije skoraj nič ne pozna.

Življenjski standard se bo moral zelo znižati, da se začelijo vojne rane in se dobijo sredstva za potrebno obnovo dežele. Pri tem računa Finska kakor že večkrat prej na pomoč inozemstva, ki se je javila v veliki izmeri tudi že v njenem eksistenčnem boju in ki ji je danes prav tako potrebna kot prej. Tako je dala Švedska za 300 milijonov švedskih kron blagovnih dobav in 200 milijonov kron posojila in hoče še vnaprej pomagati. Dala je kot druge nordijske države na razpolago moči za obnovo dežele; te delovne moči so polagoma dopolnili in nadomestili s fronte se vračajoči delavci. Zopetna zgradba porušenih poslopij pač ne bo stavila velikih zahtev na plačilno bilanco; v veliki meri se pa to tiče primerov, v katerih se uvažajo iz inozemstva stroji in drug material v dopolnilo za razdejane ali sicer zgubljene naprave za zopetno napolnitev blagovnih skladišč in za nameravano zgradbo novih mest namesto odstopljenih mest Viborg, Hangö i. dr. V še večji meri velja to za nadomestilo uničenega, porabljenega ali sicer izgubljenega orožja in streliva vojske, koje oboroževanje se naj kar najhitreje zopet obnovi in naj se še preko dosedanjega stanja izboljša. Kako naj se dobijo za to potrebna sredstva, je pa seveda težko vprašanje, ki ga pa upajo Finci povoljno rešiti. Najprvo hočejo industrijsko produkcijo ojačiti, zemeljske zaklade bolj izrabiti, valuto utrditi itd. Stroške za obnovo cenijo na 50 milijonov angleških funtov.

GOSPODARSKI PROBLEMI ITALIJANSKEGA IMPERIJA

Zasedbo Abesinije, Dodekaneza (Dvanajsterootočje v Egejskem morju), otoka Roda in Libije si je ustvarila Italija veliko kolonialno državo, v katero sta bili vsrkani tudi še Eritreja in Somalijska. Ko je potem Italija tudi v Albaniji svojo že obstoječo gospodarsko premoč dopolnila s politično priklopitvijo, je nastal nov Rimski imperij, ki se po razširjenosti sicer ne more meriti s starim rimskim imperijem, kojega kolonizacijska naloga bi pa tudi kakšno večjo državo kot je Italija postavila pred celo vrsto problemov, ki jih je težko rešiti.

Osvojitve je opravičevala Italija s potrebo, da se za stalno naraščajoče prebivalstvo Italije dobi nov »življenjski prostor«, kakor se danes splošno govori; po zadnji svetovni vojni je prenehalo namreč izseljevanje v prekomorske dežele, ker so se le-te proti doseljivanju zelo zaprle. Dalje je močna industrializacija Italije, ki se je pričela prav tako po svetovni vojni z namernim podpiranjem fašistične vlade, dovedla do velike odvisnosti skupnega italijanskega gospodarstva od inozemskih surovinskih importov, koja odvisnost je bila omejena v prejšnjih časih v bistvu na dodatni uvoz živil. Ta položaj in njegove nevarnosti je v času sankcij med abesinsko vojno učinkovito prikazovala smotrena propaganda. S tem se je zdelo, da je jasno začrtana pot, po kateri naj hodi italijanska kolonialna politika: gospodarska dopolnitev pomanjkljive domače surovinske in prehranitvene baze potom kolonij in ustvaritev delovnih in udeležovalnih možnosti za tako zvano nadvišno prebivalstvo.

Kakor je bil ta stvarni položaj jasen, tako težka je bila izvedba zadevnega programa. Te težkoče so bile utemeljene v prvi vrsti v finančnem položaju Italije in so bile posebno občutne po velikih izdatkih za vojaške operacije na treh bojiščih — Abesinija, Španija, Albanija — in zato niso dovolile takih kolonialnogospodarskih investicij, kakor jih zahteva tako velika država kot je Italijanski imperij. Težave so nastale tudi v vendarle zelo znatnih ovirah, ki se protivijo premestitvi prebivalstva v velikem merilu v kraje, ki so klimatično in geografsko popolnoma različni od domovine. O tem se je moglo prepričati mnogo pionirjev, ki so bili v upanju na srečo odšli v prvem zaletu v Vzhodno Afriko, oboroženi z motikami in tovornimi avtomobili, pa so se čez nekaj mesecev vrnili v domovino, za razočaranje bogatejši. Danes je zasebno izseljevanje v italijanske kolonije v praksi zaključeno in vsak interesent mora iti skoz zelo ozke zatvornice populacijskega oddelka v afriškem ministrstvu. Veliko število italijanskih kmetijskih delavcev, ki so bili do sedanje vojne zaposleni v nemškem gospodarstvu, dokazuje najbolje, da veliki kolonialni prostori sami ne zadostujejo za udeleževalno možnost onih delovnih moči, ki v domačem gospodarstvu ne morejo dobiti zadostne zaposlitve.

Iz tega vzroka bi mogli lansko vrnitev inozemskih Italijanov, kjer so jim obetali naselitvene možnosti v Italiji ali njenih kolonijah, ocenjevati rajši politično kot pa da naj bi se z njimi izpolnila vrzel v številu delovnih moči. Zdi se pa, v kolikor so znani podatki, da

se je gibalo to vračanje inozemskih Italijanov v domovino v zelo ozkih mejah; kajti temu gibanju so se priključili v prvi vrsti samo oni elementi, ki se ali v tujini še niso vkoreninili ali pa so se samo iz vzrokov svojega političnega prepričanja odločili, da zopet zamenjajo novo domovino za staro.

Številke brezposelnih, kot jih druge velike države poznajo, italijanska uradna statistika v zadnjih letih ni priobčevala. Uradne cenzitve med seboj zelo diferirajo. Vseeno pa se zdi, da ima italijansko gospodarstvo v vseh pokrajinah nekaj skupnega: v industrijskem sektorju je avtarkično gospodarstvo v veliki izmeri absorbiralo razpoložljive mu delovne moči, med tem ko poljedelske možnost matrne dežele ne morejo dati vsem razpoložljivim delovnim močem zadosti kruha. To se je na primer pokazalo pri nabiranju italijanskih delavcev za delo v Nemčiji: dočim nabiranje poljedelsko izvežbanih delovnih moči oblastem ni delalo nobenih težkoč, je zadelo nabiranje industrijskih in stavbnih delavcev na znatne težkoče. Obstoja torej latentni potencial poljedelskih delovnih moči, a istodobno nabiranje industrijskih delovnih moči ni mogoče, celo ne za stavbna in cestna dela; deloma je to povzročeno po trenutni visoki konjunkturi v Italiji, deloma pa po mobilizaciji.

Kolonizacija v Libiji.

Glede na italijansko kolonialno politiko je treba prav bistvenega razlikovanja. Otoke moremo pri premostrivanju gospodarskih problemov takoj izločiti; razen malenkostnih množin, olivnega olja, južnega sadja in specialnih vrst vina ne morejo otoki Italiji nič nuditi. Na drugi strani so pa zopet premajhni, da bi mogli biti količak pomemben prodajni trg za italijansko industrijo. Libija z njenimi štirimi provincijami v upravnotehniškem oziru ne spada k imperiju, temveč so jo v preteklem letu proglasili za del Italije. Ima torej napram Italiji približno isto vlogo kot Algerija napram Franciji. Vprašanje pa je, če se more v Libiji kolonialna doba v resnici smatrati kot zaključena, kot je to izraženo v dekretu, ki postavlja Libijo v upravnem oziru pod notranje ministrstvo in ne več pod afriško ministrstvo. Kolonizacija Libije, kjer je zlasti maršal Balbo imel presenetljive uspehe, je povzročila Italijanom velike težkoče in stroške. Libijo imenujemo v pouku zgodovine skupaj s Sicilijo zelo radi žitnico Rimskega cesarstva, a danes je kaj malo usposobljena, da bi imela napram gostu obljudeni Italiji z njenimi industrializiranimi velenostjo isto vlogo kot jo je imela nekdanja. Sprememba vloge ni z ničemer boljše dokumentirana kot z dejstvom, da Libija danes nima niti zase zadosti žita. Tistih 6000 ton žita, ki ga je leta 1938. Italija iz Libije importirala, ni v prav nobenem razmerju do več kot štirikratne količine, ki je šla v obliki moke iz Italije v Libijo. To razmerje se je v preteklem letu najbrž še poslabšalo, ker sta imela rastoče naseljevanje italijanskih družin in zaradi vojne povzročena potreba pomnoženega vojaštva v severni Afriki za posledico rastočo importno potrebo, ki se danes še kar nič ne da kriti s tamošnjo produkcijo.

Podnebje Libije je v nasprotju s francoskimi deli severne Afrike brez zaščitnega gorovja, popolnoma izročeno izsušujočim puščavskim vetrovom in dovoli poljedelsko kulturo ter s tem vred življenjsko bazo za Evropejce le v maksimalno 50 km širokem obalnem pasu, in tudi tu

v merilu, ki se prav težko da primerjati z intenzivnim evropskim poljedelstvom. Pride k temu še okoliščina, da se sme nadaljnja prepustitev kulturne zemlje dohajajočim Italijanom iz političnih vzrokov zelo previdno izvajati, ker je nevarnost odrinjenja v manj rodovitne pokrajine pri domačem muslimanskem prebivalstvu začasno povzročila precejšnje vznemirjenje. Posebna pažnja, ki jo je maršal Balbo ravno v preteklem letu posvetil tem problemom, je dobila svoj izraz v raznih naredbah, ki predvidevajo za mohamedane poljedelske rezerve in tudi gotove obrtne panoge, kot na primer svileni tkalstvo.

Vsi ti navedeni momenti nam pravijo, da moremo gospodarsko vrednost Libije, bodisi kot dopolnilni vir domovine — industrijskih surovin ima Libija skoraj toliko kot nič — bodisi kot sprejemno ozemlje za previšno prebivalstvo, smatrati za zelo omejeno, in to celo tedaj, če upoštevamo investicijo večjih kapitalij kot je to trenutno mogoče. Sedaj započeti italijanski naselitveni program se temu položaju vseskozi prilagodi, s tem da omeji za bodoča leta naselitev Italijanov v Libiji na 300.000 oseb, od katerih je 40.000 do 50.000 že prispelo v svojo novo domovino. Od italijanske vlade kot izvedljiv zamišljeni naselitveni načrt v štirih novih severoafriških provincah bi torej ne obsegal niti enega odstotka skupnega italijanskega prebivalstva, še manj pa, da bi mogel predvidevati morda v večji meri naselitev Italijanov, ki prihajajo iz inozemstva in iz prekomorja v Italijo nazaj.

Kolonizacija Abesinije.

Kolonizacija Libije zadeva torej na naravne ovire, na revna tla in na podnebne posebnosti. Teh ovir v mnogih predelih Abesinije ni. Baš obratno; po dosedanjih italijanskih raziskovalnih zaključkih je Abesinija, zlasti v svojih doslej manj znanih pokrajinah ob zahodni meji, tako v klimatičnem oziru kakor tudi kar se tiče rodovitnosti zemlje in bogastva na zemeljskih zakladih dežela, ki vzbuja mnogo upanja. O doslej doseženih rezultatih ter o nadaljnjih načrtih ki so v zvezi s to kolonijo, je izvedela javnost zanimive podrobnosti na zborovanju korporacij za Italijansko Afriko, ki se je vršilo v sredi letošnjega januarja in na katerem sta govorila tudi Mussolini ter minister za afriške zadeve Teruzzi. Mussolini je govoril o problemih kolonizacije vobče in o problemih kolonizacije v Afriki še posebej. Razlikoval je pri tem štiri stadije, ki jih mora vsako kolonizatorično delovanje preživeti. Prvi stadij: Kolonija se osvoji in predstavlja nato duševno, politično in vojaško tvorbo matrne dežele; drugi stadij: kolonija se razvija s sredstvi, ki jih da na razpolago matrna dežela; tretji stadij: Imperij — k temu spada Abesinija — se preskrbuje in zavaruje samega sebe, in sicer tako gospodarsko kot vojaško; četrti stadij: Kolonija oziroma imperij prične zalagati materno deželo s svojimi lastnimi proizvodi in postane učinkovit pomožni vir domačega gospodarstva. Slednjič postane imperij z ožjimi gospodarskimi in populacijskimi prepletenostmi del matrne dežele (glej Libijo). Potem ko je Mussolini, ta obča pravila prenesel na Italijansko vzhodno Afriko, je izjavil, da je prvi stadij sedaj v Abesiniji zaključen. V tem smislu tudi razumemo zaključne Mussolinijeve besede: »Naloga novih posvetovalnih odborov, ki pričnejo danes s

svojim delom, obstoji v tem, da s kolikor mogoče malo papirja in črnila pospešijo potek drugih stadijev.«

Težkoče, s katerimi se je morala boriti Italija pri pričenjajoči se kolonizaciji Abesinije in ki še danes ne omogočijo izrabe vseh možnosti v nekdanj zaželenem širokem okviru, so velike.

Na prvem mestu je finančni položaj Italije same, ki zaradi treh vojaških akcij v zadnjih petih letih drži prekomorsko investicijsko zmožnost Italije v ozkem okviru, k čemur se danes spričo vojne med zapadnima velesilama in Nemčijo pridruži še skrb za lastno oboroževanje. Proračun afriškega ministrstva za novo proračunsko leto znaša prvič dve milijardi lir, svoto, ki ima v italijanskem splošnem proračunu gotovo veliko vlogo, ki pa le deloma pride v dobro pravemu kolonizatoričnemu delovanju države, ker so v njej vsebovani zaenkrat tudi gotovo še zelo izdatni vojaški stroški. S to omejitvijo se za vsekakor veliki italijanski imperij uporabljena letna vsota ne zdi preveč velika; saj je komaj tolika kot jo porabi Anglija za tri dni vojskovanja. Dopolni se pa z zasebno italijansko glavnico, ki je bila investirana v Abesiniji v letih po njeni zasedbi in ki znaša po podatkih ministra Teruzzija ca. 5 milijard lir. Sicer pa tudi tukaj ne moremo govoriti o zasebnih investicijah v splošnem smislu, ker je bil eksport italijanske glavnice v Vzhodno Afriko od pričetka italijanske dobe naprej pod zelo strogo kontrolo in so samo take tvrdke dobile dovoljenje za eksport, kojih delovanje je bilo v interesu države. To so bila v prvi vrsti velika gradbena podjetja, hotelska in gostinska obrt, prometne družbe in razdeljevalnice težke industrije. Samo ob sebi umevno se je sem in tja tudi pripetilo, da je kakšen privatni kapitalist ali kakšna tvrdka čisto zasebno-gospodarskega značaja dobila dovoljenje za investiranje glavnice v Vzhodni Afriki, vendar take dovolitve, v kolikor je znano, ne presegajo okvira izjemnih primerov. Če se spomnimo na primer na metode angleškega kolonialnega financiranja v preteklem stoletju, ki se je vršilo na čisto zasebni podlagi in pri čemer se je v nekaterih kritičnih primerih moglo doseči sodelovanje države le po najhujših bojih v parlamentu, nam je razlika prejšnjega kolonialnega financiranja napram financiranju današnje totalitarne države jasna.

Gospodarska funkcija kolonij.

Ko je po končani abesinski vojni avtarkična politika Italije vedno bolj postajala princip vsega italijanskega gospodarskega vodstva, so uradna mesta pogosto izjavila, da se bo izvršil avtarkični razvoj matrne dežele neodvisno od razvoja kolonij. To je zato potrebno, da v primeru vojne gospodarstvo domovine in imperija ni izpostavljeno motnjam, če bi bila oba morda za daljšo dobo drug od drugega odrezana. Posledica te zahteve je bila ta, da so vzhodnoafriške surovine: kože, kava, i. dr. bile prodane inozemstvu direktno proti valuti, akoravno bi jih na surovinah revna Italija sama zelo rada pokupila. Mussolinijeva izjava, da je prvi stadij v gori omenjenem razvoju kolonij sedaj zaključen, nam pokaže resnični položaj, in zahteva po avtarkični neodvisnosti matrne dežele in kolonij se more smatrati kot opuščena. Njena izvedba bi morala imeti za predpogoj velike glavnice investicije v Vzhodni Afriki, ki pa spričo znatnih, po izbruhu vojne potrebnih izdatkov pač niso izvedljive.

Nekoliko namigov, kako se bo v bodoče gospodarska politika imperija vodila, je dal na omenjeni seji novega generalnega sveta italijansko-afriških korporacij 18. januarja t. l. general Teruzzi. Poudarjal je zelo odločno, da ima avtarkija matrne dežele v bodoče prednost in da more gospodarstvo imperija nuditi pri tem le večji okvir, sicer pa da se mora podrediti. Avtarkično stremljenje imperija se mora v bistvu najprvo omejiti na to, da si nabavi kolikor mogoče veliko živil za lastno porabo, da prebivalstvo v primeru odrezanosti zaradi vojne vsaj v svoji fizični eksistenci ni ogroženo.

Sicer je pa naloga imperija, da forsira produkcijo onih blagovnih vrst, ki jih materni deželi primanjkuje in ki se morejo producirati v Vzhodni Afriki. To bi bilo predvsem pomnožena produkcija kave, bombaža in oljnih semen ter pridobivanje kovinskih rudnin. Poleg tega naj imperij pač tudi skuša ohraniti obstoječe direktne trgovske zveze z inozemskimi deželami, pri čemer je imenoval minister zlasti Daljni vzhod. Kakor znano, je bila Abesinija pred italijansko okupacijo velika konsumentinja japonskega blaga in se Italija japonski ekspanziji v tem delu svojega imperija glede na politično povezanost s partnerjem antikominternskega pakta doslej ni upirala.

Tudi v upravnem oziru so upoštevali novo dobo vzhodnoafriške gospodarske politike s tem, da so zvišali število dosedanjih šestih afriških korporacij na deset. Te se udeležujejo na sledečih gospodarskih področjih: 1. poljedelska produkcija; 2. živinoreja in ribarstvo; 3. tekstilna industrija; 4. kemična in energijska produkcija; 5. kovinska, metalurgična in mehanična produkcija; 6. gradbeno gospodarstvo; 7. promet; 8. tujski promet in zabavišča; 9. zavarovanje in kreditno gospodarstvo; 10. prosti poklici in umetniki. Afriške korporacije izpolnjujejo v bodočnosti v imperiju analogne funkcije kot italijanske korporacije v domovini in imajo tudi iste pravice. Nad njimi je generalni svet korporacij imperija, in ta zopet je odgovoren afriškemu in korporacijskemu ministrstvu. Nejasno je pa brezhibno poslovanje imperialnega gospodarstva v primeru vojne, kar pomeni glavni problem italijanskega kolonialnega gospodarstva. Še vedno obstoječa finančna in gospodarska odvisnost imperija od italijanske domovine na eni strani, na drugi strani pa po geografski legi dano dejstvo, da more Italija v slučaju vojne doseči Vzhodno Afriko šele po prehodu Gibraltarja ali Sueza, katere obe poti sta pod kontrolo tujih velesil, je danes brez dvoma eden najmočnejših faktorjev, ki priporoča Italiji, da fungira kolikor najdlje mogoče kot »nevojskujoča se« država. Pri tem moramo omeniti, da ima pot preko Gibraltarja za Italijo samo čisto teoretično vrednost, ker je prvič približno desetkrat tako dolga kot pot skozi Sueški prekop in bi drugič zahtevala toliko več ladijskega prostora, ker bi bile ladje toliko dalj časa na potu; ladij pa Italiji sedaj že za lastno porabo primanjkuje, ker sta po izbruhu vojske Anglija in Francija svoj promet v Sredozemskem morju omejili in je izostali promet prevzela Italija.

V zadnjem letu v žarišču mednarodnih debat stoječa vprašanja sueških prekopnih pristojbin, pristaniških stroškov v Džibutiju ter monopolne voznine Francozom pripadajoče železnice Dži-

buti — Addis Abeba imajo za Italijo seveda še vedno načelno zanimanje, a niso v gotovem oziru nič več tako aktualna kot so bila pred letom dni. Predmet polne diskusije bodo ta vprašanja na novo šele tedaj, ko bo Italija v bodočem mirnejšem času mogla prevzeti izgradbo Vzhodne Afrike v prvotno nameravanih dimenzijah. Danes je zapostavitve kolonialnopolitičnih stremeljenj dovedla do že čutne razbremenitve zadevnih deviznih stroškov; dalje donša nevtralnost italijanske zastave skupaj z višjimi voznimi tarifami kot posledico izbruha vojske, italijanskemu trgovskemu brodogradstvu mnogo več deviz kot jih je imelo prej, tako da je deviznotehnični moment pri plačevanju omenjenih deviz zgubil nekoliko na svojih težkočah. Vprašanja tega ali onega imperija so tako zapletena in prepletena, da si jih moramo ogledati z vseh vidikov.

Gospodarska izgradba Albanije

O gospodarskem položaju kolonialnega izkoriščanja Vzhodne Afrike se more torej splošno reči, da se bo moglo izpeljati v polnem obsegu šele tedaj, ko bodo nastopili mirnejši časi in ko se Italiji ne bo treba vsako uro bati, da bo morala vse svoje gospodarsko prizadevanje vsled nastopa izvenpolitičnih komplikacij in prometne odrezanosti smatrati kot brezuspešno. S tega vidika gledano, je pač zelo razumljivo, če se obrača italijansko kolonialnogospodarsko zanimanje danes v prvi vrsti do najnovejše osvojitve — Albanije. Albanija ima v tem oziru marsikakšne prednosti, ki jih drugi deli imperija nimajo. Prvič je geografično tako blizu Italije, da odrezanje od nje v slučaju vojne skoraj ni mogoče. Drugič stavi mnogo manjši obseg Albanije na finančno moč Italije neprimerno manjše zahteve kot ogromne dežele Afrike. Gospodarsko prepojenje in preorganiziranje Albanije bo moglo biti izvedeno torej v relativno kratkem času, zlasti še, ker bi pri morebitnem vstopu Italije v vojno ne bilo morda potrebno, da bi bilo preorganiziranje prekinjeno. Slednjič se more s »kolonizacijo« Albanije združiti tudi propagandistični namen, ki ga v Italiji nekateri zelo podčrtavajo; če bi namreč mogla Italija izvesti v Albaniji res prave gospodarske metode, bi ji to v balkanskih deželah mnogo več koristilo kot vsako drugo sredstvo.

Upravno Albanija ni ne kolonija in tudi ne del imperija; je v personalni uniji z Italijo, to se pravi: italijanski kralj je tudi albanski kralj. Tudi v gospodarskem oziru se ta ločitev formalno vzdržuje in moramo v tej zvezi omeniti, da sklepa albanska vlada z italijanskimi tvrdkami samostojne gospodarske pogodbe, kot se je na primer to zgodilo šele pred kratkim pri pogodbi Albanije z »Minerali Metallici Italiani« v svrhu izkoriščanja albanskih kromovih nahajališč. Na drugi strani pa obstoji med obema deželama carinska zveza, kakršna na primer med Italijo in njenimi afriškimi posestvi v tem smislu ne obstoji; nekateri albanski proizvodi, kot na primer petrolej, so se smatrali že pred politično priklopitvijo kot italijanski »nacionalni produkti«, kar se pravi, da so se smeli prištevati k italijanski avtarkični produkciji.

Prometno odprtje Albanije moramo smatrati danes v nasprotju z Vzhodno Afriko v splošnem za zaključeno. Italija je od osvojitve dalje zgradila ca. 300 km popolnoma novih cest in je že obstoječe omrežje od ca. 1600 km renovirala po modernih načelih. Računajo s tem,

da bodo na novo započeta cestna dela v zopetni dolžini ca. 2000 km zaključena v približno dveh letih, tako da bo Albanija razpolagala tedaj s ca. 4000 kilometri prvovrstnih cest, ki bodo imele spričo pomanjkanja železnic skoraj monopolističen pomen. Zato imajo sedmere državne avtobusne proge, ki so jih doslej ustanovili, v prometnem življenju dežele danes prvo vlogo. Vseeno bodo pa v gotovem obsegu pričeli tudi z gradbo železnic; med drugim mislijo na zgradbo zvezne železnice med najvažnejšima pristaniščema Dračem in Valono ter na priklopno železnico, ki naj veže glavno mesto Tirano z mednarodno balkansko progo Sofia—Solun in z Jadranskim morjem.

Nato bo šla glavna skrb italijanske uprave — tako pravijo — za tem, da se tržno gospodarstvo na novo organizira ter da se na kupna moč domačega prebivalstva dvigne. Desorganizacija albanskega trga je bila pred italijansko osvojitvijo najbolj s tem dokumentirana, da so nekateri okraji odvišne agrarne proizvode eksportirali v inozemstvo, dočim so drugi okraji, ki jim je manjkalo istih proizvodov, morali le-te po višjih cenah importirati iz inozemstva, namesto da bi jih v deželi sami izmenjavali; krive temu so bile pač v prvi vrsti slabe prometne zveze. O vsem tem je »Trgovski Tovariš« svoj čas že obširno pisal. To se je godilo zlasti pri olivnem olju in pri koruzi, koje oboje se bo moglo pri boljši organizaciji v znatnih množinah izvažati v Italijo. Živinoreja, ki so jo še izza turških časov gojili po načinu nomadov, bo mogla po ustaljenju prebivalstva tvoriti nadaljnjo dragoceno dopolnitev italijanske živilske preskrbe, ker smatrajo predpogoje za to v Albaniji kot posebno dobre. Če se bo posrečilo, da bodo z intenziviranjem poljedelske produkcije ter z organizacijo tržnega gospodarstva dvignili dohodke prebivalstva, bo mogla biti Albanija zanimiv, akoravno majhen trg za italijanske eksportne produkte, ker nizki življenjski standard Albancev doslej ni dovolil nakupov, ki bi šli preko najprimitivnejših zahtev.

Počakati je pa treba, če se bodo mogla izpolniti velika industrijska pričakovanja, ki jih italijansko časopisje veže na albanske surovine. Produkcija nafte, ki krije danes okoli 10 odstotkov italijanske porabe surovega petroleja, se bo mogla brez dvoma z novim vrtnjem ter razširjenjem nalagalnih in transportnih možnosti še nekoliko dvigniti, ne pa njena kvaliteta, ki ne dovoli produkcije visokovrednega bencina, kot n. pr. bencina za aeroplane, tako da ostanejo brambnogospodarske lastnosti albanske nafte omejene na kurivno in Diesellovo olje. Nahajališča železne rude v Albaniji so cenjena na ca. 20 milijonov ton in so izvečine blizu površine, tako da je pridobivanje netežavno. Železna vsebina rude je po italijanskih zatrdilih 60%ona, tako da bi bila le malo pod železno vsebino dobrih lotarinških ali luksemburških rud. Leta 1938. so producirali ravno 1 milijon ton rude in približno ravno toliko železovega pirita; v teku dveh let naj bi se albanska produkcija železne rude dvignila na ca. poldrug milijon letnih ton, tako da bi se, oziraje se na relativno železno vsebino pirita, kojega produkcija bo tudi pomnožena, dala doseči podvojitev italijanske rudne baze, ki sloni doslej izključno le na rudi z otoka Elba. A tudi potem se ne bo moglo govoriti o popolni neodvisnosti italijanske železnorudne preskrbe od inozemstva, če vzamemo za podlago današnjo italijansko porabo, ki vsled oboroževalnih in avtarkičnih potreb bolj narašča kot pa pada.

Vseeno bo pa mogla kriti Italija 50 do 60 odstotkov lastne porabe sama, s predpogojem, da se bo produkcijski program mogel praktično izvesti. Nahajališča premoga pa ne bodo imela nobenega velikega pomena; prvič niso velika, drugič je pa njih kvaliteta slaba in nalikuje oni istrskega in sardinskega premoga, kojega uporabna možnost za industrijske namene je zelo omejena. O bakreni rudi pravijo, da bi je mogli producirati v Albaniji ca 6000 ton na leto, pri čemer omenimo, da znaša italijanska uvozna potreba ca 80.000 ton na leto. Zanimiva so nahajališča kromove rude, ki jih cenijo na ca 500.000 ton; ker znaša italijanska letna poraba ca 25.000 ton, bi bila krita ta poraba z albanskimi rudami za precejšnjo vrsto let. Slednjič naj omenimo obilne, čeprav dosedaj še komaj načete vodne sile, ki bodrijo k izgradbi električnih naprav.

V tej zvezi so govorili tudi že o podvodnem kablu, ki naj bi industrijski okraj pri Bariju oskrboval z elektriko, producirano v albanskem ozemlju.

Albanski izgledi so torej mnogovrstni, akoravno se ne dajo primerjati s potencialnimi možnostmi afriškega imperija. Gospodarsko delovanje v Albaniji se vrši s poudarkom in hočejo Italijani pokazati sosedom višino svojih kolonizatoričnih zmožnosti. Na Dodekanezu in v Libiji se morajo Italijani v bistvu omejiti na obvarovanje tega, kar so dosegli. Gospodarsko- in populacijsko-politične možnosti vzhodnoafriške države, ki se danes še nikakor ne dajo popolnoma pregledati, bodo Italiji v polnem obsegu šele tedaj jodprte, ko bo med narodi Evrope zopet zavladal mir.

Italijanske tekstilne surovine.

Dodatno k tem razmišljanjem pogledjmo še, kakšne tekstilne surovine pridelata Italija doma in kakšne mora uvažati. Od letošnjega aprila dalje ima domači trg le še takšno bombažovo in volneno blago na razpolago, ki mu je primešanih vsaj 20 odstotkov »nacionalnih« vlaken. Italija kot stara dežela surovih tekstilij je dosegla v borbi za lastno surovinsko bazo za svojo važno tekstilno industrijo velike uspehe. 40'6 % vseh potrebnih tekstilnih surovin — torej tudi za izvoz — in ca 79 odstotkov vseh tekstilnih surovin za domačo porabo so pridelali leta 1938 doma, in od tedaj naprej je bil dosežen nov napredek. Kvantitativno največje uspehe je dosegla Italija pri sintetičnih predilnih snoveh, torej pri staničnini in umetni svili. Italija je skupaj z Nemčijo in Japonsko med tremi največjimi svetovnimi producenti staničnine, med producenti umetne svile je pa na četrtem mestu. Ker Italija velik del svoje produkcije izvažata, ima na svetovnem trgu za obe predilni snovi prav veliko besedo. Za leto 1939 so produkcijo staničnine in umetne svile preračunili na ca 140.000 ton, za letos računajo s ca 170.000 tonami.

V območju staničnine so dosegli v zadnjem času na novo zmanjšanje odvisnosti od inozemstva s tem, da predelujejo bičje, brstje, travo halfa, riževo i. dr. slamo, koruzna stebila itd. Sedaj 80.000 ton obsegajoča kapaciteta teh specialnih tovarn naj se dvigne do leta 1944 na 150.000 ton in bi mogla kriti tedaj največji del stanične porabe v predilni industriji. Od Italije močno forsirana produkcija lanitala je deloma zelo trpela na pomanjkanju surovin. Produkcija, ki je znašala l. 1938 ca 1700 ton, naj se z razširitvijo kapacitete dvigne na ca 10.000 ton, in tedaj šele bo imel lanital večjo vlogo.

Pridelovanje bombaža je v Italiji že staro in gre nazaj v 9. stoletje. Po dolgem odmoru so ga začeli na pobudo države na novo gojiti in je bilo v preteklem letu 1939 obdelanih z bombažem ca 50.000 hektarov. Leto prej so na 37.000 hektarih pridelali 9500 ton bombaža. Tudi v kolonijah se kultura bombaža močno razvija. Na trgu konoplje je pozicija Italije zelo močna; kot producent je Italija na drugem mestu med svetovnimi producenti, takoj za Sovjetsko Rusijo, a ta ne eksportira. Pridelovalni prostor znaša ca. 115.000 hektarov. Predelovanje konoplje se je v zadnjem času močno izboljšalo. Prav tako se močno pospešuje pridelovanje svile, ki je že dolgo časa za Italijo značilno, a je bilo od japonske konkurence zelo prizadeto. Za tekoče leto računajo s 3000 do 4000 tonami surovosvilenega pridelka. Produkcijo volne cenijo na 7500 ton in se sliši, da nadaljnja pomnožitev ni mogoča.

Značilno za italijansko tekstilnogospodarsko bilanco je dejstvo, da se nekatere surovine v velikem obsegu izvažajo, tako konoplja, svila, umetna svila in staničnina, dočim se na drugi strani uvažata bombaž in volna za domačo porabo. Za gori navedeno postavko 79 odstotkov lastne preskrbe domače porabe se skriva jako pestra slika, ki pa vendarle kaže trden namen po doseganju večje neodvisnosti od inozemstva.

Kakor vidimo, je v Italiji in njenem imperiju vse v fluktuaciji in so naporji za samopreskrbo zelo veliki, bodisi v materni deželi sami kakor tudi v kolonijah. Proti zakonom narave se pa pač ne da nič opravi, kot nam kaže primer Libije.

TENDENCA SVETOVNE TRGOVINE

Rastoči zastoj trgovskostatističnih priobčenj zelo ovira zanesljivo poznavanje tendenc v svetovni trgovini. Švica na primer je objavljane svojih mesečnih izkazov o zunanji trgovini ustavila s pričekom tekočega leta, druge države pa deloma že prej. Za Rusijo nimamo nobenih podatkov od začetka leta 1939. naprej, za Nemčijo in Italijo od lanskega avgusta, za Francijo od septembra, za Finsko od novembra. Da pravilno razumemo položaj ob pričetku vojske, od koder moramo iziti, se moramo spomniti, da je svetovna trgovina — to se pravi: sešete izvozne in uvozne številke vseh dežel z lastnimi trgovsko-statističnimi izkazi — dosegla leta 1933. po množini globinsko točko, leta 1934. pa po vrednosti. Od tedaj naprej se je pričelo gibanje navzgor, ki je šele leta 1938. nekoliko padlo. V prvi polovici preteklega leta je bil razvoj v toliko neenakomeren, da so blagovne množine svetovne trgovine nekoliko narasle, da so pa cene zopet nekoliko padle; o tem nas obvesti sledeča tabela:

Svetovna trgovina			
	1929 = 100		
	1937	1938	1939 (6 mes.)
Množina	97.0	88.6	91.6
Cene	47.5	45.5	43.0
Vrednote	46.3	40.0	39.4

Ker je v sezijskem ritmu mednarodna blagovna izmenjava v drugi polovici leta običajno večja kot v prvi, vidimo iz številke za prvih šest

mesecev preteklega leta, da je šla kljub padanju cen tendenca svetovne trgovine lani zopet navzgor.

Ni nobenega dvoma, da se je navzgor gibanje nadaljevalo tudi v mesecih julij in avgust. Po izbruhu vojske so pa, kot omenjeno, nekatere države prenehale s priobčevanjem statističnih podatkov. Ker je v vrstnem redu posameznih držav glede njih deleža na svetovni trgovini Velika Britanija na prvem mestu, Zedinjene države na drugem, Nemčija na tretjem in v veliki razdalji Francija na četrtem mestu in ker za obe zadnji državi ni podatkov, nas bosta zanimali v prvi vrsti Velika Britanija in ameriška Unija. Če napovedi v funtih reduciramo na zlato, je v Veliki Britaniji v mesecih september—december preteklega leta uvoz napram istim mesecem prejšnjega leta padel za 20 6⁰/₁₀, izvoz pa za 36 4⁰/₁₀. V isti dobi je v Zedinjenih državah narasel uvoz za 24 0%, izvoz pa za 21 0%. Štirje meseci so pa samo tretjina vsega leta in so difference, primerjane z dvanajstimi meseci, manj velike; te difference se gibljejo, kot rečeno, pri Veliki Britaniji navzdol, pri Zedinjenih državah navzgor. Za Veliko Britanijo in za Zedinjene države skupaj je zmanjšanje za vse preteklo leto 1939. glede uvoznih in izvoznih vrednot izkazano le s 4%. Na drugi strani je Velika Britanija največja importna dežela sveta, Zedinjene države pa največja eksportna dežela, in obe skupaj zavzemata (po statistiki za leto 1938.) v svetovni trgovini ravno eno četrtnino. Iz vsega tega bomo mogli sklepati, seveda s precejšno rezerviranostjo, da se v preteklem letu posledice vojske glede svetovne trgovine še niso posebno drastično javile, da se je torej padec množine dal v glavnem še paralizirati z znatnim zvišanjem cen, ki je nastopilo po izbruhu vojne. Toda če je tudi to reš, vendar ne moremo prezreti dejstva, da se je razdelitev svetovne trgovine na posamezne države vsled vojske zelo spremenila. Če primerjamo zadnje lanske štiri mesece z istimi meseci leta 1938., vidimo na eksportni strani prirastke, ki gredo pri Japonski do 42%, pri Kitajski do 54 in pri Malajskih državah celo do 62%, dočim doseže padec pri Holandiji 30 in pri Turčiji 32 odstotkov. Podobno je na strani importa: padec 31% pri Belgiji in Grčiji, 33 pri Novi Zelandiji in 56% pri Turčiji, dočim znaša prirastek pri Norveški in Kanadi 35, pri Kitajski pa celo 200 odstotkov. Te spremembe se ozirajo na podatke v deželni vrednosti, pri čemer so v marsikakšnem primeru te vrednote same mnogo zgubile, na Kitajskem na primer za 56 odstotkov, vendar pa vidimo tudi zelo znatne količinske spremembe, temelječe v razmerah, ki jih je vojska ustvarila. Zedinjene države so danes glede številke zunanje trgovine na prvem mestu, kar je morda le začasen, vsekakor pa simptomatičen pojav.

Žir.

MISLI O REKLAMI

Koliko jih je že bilo, ki so govorili ali pisali o reklamah, toda vsakdo iz povsem svojstvenega vidika. Res je, da se beseda o reklamah tako pogosto ponavlja, da je postala že skoro neprijetna, enako kakor kriza, ki se smatra že za nekak simboličen produkt tega stoletja.

Reklama je stara in njeni počelki segajo daleč nazaj v zgodovino. Študij njenega zgodovinskega razvoja nas more celo seznaniti s prav poučno razlago o nastanku tega tako svetovno znanega imena »reklama«.

Knjige trdijo, da izhaja beseda reklama od latinske besede *clamare* = vpiti, a *reclamare* pomeni ponovno vpiti, tako dolgo nekaj vpiti, dokler se ne vcepi v naš spomin. Naš jezik na žalost še ne pozna pravega izraza za reklamo, dočim uporabljajo Francozi: *publicité*, Italijani: *pubblicità*, Angleži: *advertise* ali *advertising*. Mnogo jih je, ki uporabljajo za pojem enak reklami: *propaganda*, kar pa izhaja iz besede *propagare* = razmnožiti, razširiti.

Ko smo se torej uvodoma seznanili z nastankom te dnevno uporabljane besede, katere pa se nekateri često neupravičeno poslužujejo, se hočemo poglobiti v misel njene socialne in gospodarske aktivnosti, ki je gonilna sila svetovnemu gospodarskemu delovanju in gibanju.

Kje naj torej začnemo, da bomo pomembnost in važnost njene vloge v gospodarskem, kulturnem in političnem izživljanju človeka prav razumeli, jo spoznali in znali zadostno ceniti ter tudi v življenju upoštevati.

Človeški razum vrši v reklami ogromne napore. Znano je, da so: zvezdoslovje, nauk o človeku, prirodoznanstvo itd. znanosti. Tudi glasba in šport. Tako je postala veda tudi reklama, prav tako kakor tehnika in trgovina. Vzporedno z reklamo pa stoje v službi njene sposobnosti še: poezija, umetnost z vso svojo obsežnostjo, statistika, matematika ob celem nizu znanstvenih disciplin. Ko smo si o tem na jasnem, se nujno vprašamo: Kako moremo z njimi umno razpolagati, jih obvladati, da bodo donšale tudi koristi?

Nauk o človeku daje podlago zdravljenju. Prirodoznanstvo proučava hrano, šport pa nam nudi telesno kulturo in glasba duševni užitek in razvedrilo. Kaj pa tehnika in trgovina? Oni pa nam dajeta materialna sredstva, do katerih jim pripomore le reklama, ki ni telo zase, temveč njih sestavni del, ki pospešuje čim večje donšanje koristi.

Gotovo je, da še ni dovolj, če jo le uporabljamo, kajti zanjo velja isto pravilo kakor za druge znanosti, — treba jo je tudi pravilno rabiti. Tudi ozdraviti moremo le takrat, če smo vzeli prava zdravila, prav tako je koristen šport, če ga gojimo pravilno in enako je tudi z reklamo. Mnogo jih je, ki se poslužujejo reklame, ker so čuli, da brez nje ne gre. Tudi taki kmalu obupajo nad njo, čim jim ne prinese takoj zaželenega in pričakovanega dobička. Postane jim celo zoprna, ker ni prinesla takojšnjega uspeha, namesto da bi poiskali vzrok v sebi — v svojem nepoznavanju reklame. Nič ni v življenju neuspešnega, če je na pravem mestu in v pravi obliki.

Cas, v katerem živi sodoben človek, zahteva od njega, da čimbolj prilagodi metode sistematične propagande in reklame, ne le v dosego gospodarskih ciljev, nego celo v politične. Saj je znano, da ni reklama danes le uspešno sredstvo poslovanja privatnega pridobitnika, temveč tudi javnih ustanov, občin, mest in celo držav. To trditev nam najbolj opravičujejo ministrstva za politično propagando.

Znani pisec knjige: »Die Reklame« dr. Viktor Mataja označuje reklamo kot socialno moč. On pravi: »Kratko rečeno, reklama je socialna moč. Ona se je afirmirala na političnem, literarnem in umetniškem polju prav tako kakor na poslovnem. Ona je zmožna vplivati na poglede in dejavnost ljudi, katerih težnje more preusmeriti za popolnoma novimi predmeti in jih odtegne od predmetov, ki so jih preje visoko cenili.« Svojo trditev o socialni moči reklame podpre isti pisec z naslednjo prav poučno utemeljitvijo:

1. Reklama privlačuje konsumente, vpliva na porabo in jo dviga ter istočasno povečuje produkcijo.

2. Vpliva na izboljšanje kakovosti izdelka in zmanjšuje stroške veliki produkciji.

3. Ustvarja nove potrebe.

4. Je nosilec napredka in omogoča, da čim več boljšega in koristnejšega prodre med ljudi.

5. Koristi trgovini in proizvodnji, obenem pa predstavlja svoje vrste javno kontrolo o medsebojnem delovanju in uspešnosti.

6. Nudi veliko možnost življenjskega obstoja celemu nizu poklicev kot so: grafična in reklamna industrija, biroji za oglaševanje, električna podjetja za svetlobno reklamo, zavodi za plakatiranje, slikarsko umetnostni zavodi itd.

7. Koristi in pospešuje v veliki meri izvoz, posebno pri blagu z nacionalnim značajem izvora.

Od trenutka dozoritve spoznanja v poslovnem svetu, da se mora postaviti ekonomija v službo konsumenta-kupca, da mora zadovoljiti njegove zahteve in potrebe do skrajnih meja, datira nova doba moderne reklame, katera se poslužuje zvokov in slik, svetlobe in besed, zraka in zemlje. Vse to nastopa posebno s pojavom velikih industrijskih podjetij in z njihovim izdelovanjem v masah. Namen reklame je vplivati na vsa človeška čutila, na vid, okus, vonj in sluh, na njegovo čustvovanje, na njegov estetski ter etični smisel, na njegova dojetja žalosti in veselja. Vsaka prilika, vsak motiv, vsak važen datum v življenju človeka ter vsako važnejše mesto more izkoristiti reklama v svrhu doseganja svojih ciljev. Reklama je najzvestejša spremljevalka človeka, saj ga spremlja pri vstopu na cesto ali ulico, v gledališču, kinu, pri čitanju časnikov ali knjig, v kavarni in brivnici, v tramvaju in v vlaku. Njen cilj je pridobiti pozornost publike, jo zaslužniti in osvojiti, ter ji tako odvzeti čim več njene svobodne volje, pozornosti in misli, kajti le tako jo more pridobiti za stvar, ki jo razširja in ponuja. Vsi vemo, da sodobni človek ne utegne mnogo razmišljati, posebno kadar gre za odločitev pri nabavi življenjskih sredstev. Zato je nastala nujna potreba po ponudbi, ki jo tako uspešno vrši reklama, ki pa sama na sebi ni prav nič drugega kakor ponudba.

Kaj bi moglo obstojati, ako bi ne bilo ponudbe? Gotovo je, da more vsakdo nekaj nuditi. Posameznik fizično ali duševno delo, politika ideje, vera prepričanja, industrija in poljedelstvo svoje pridelke, umetnost in znanost umotvore. Gospodarsko in kulturno življenje zahteva torej ponudbe.

Vzrok, da si sodobna reklama le s težavo utira pot v naše gospodarsko življenje, je pripisovati zastarelemu naziranju velike večine malih podjetnikov, obrtnikov in trgovcev; češ da je podjetje skromno in mu zadoščajo osebna poznanstva ali priporočila. Popolnoma napačno je tudi mnenje starejših podjetnikov, ki so se sicer dvignili na visoko gospodarsko stopnjo, smatrajo pa vsako nadaljnjo propagando odveč, češ da imajo dovolj stalnih odjemalcev. Pri takem in sličnem podjetniku se kaj rado zgodi, da mu prvi novorojeni konkurent odvzame z intenzivnejšo ponudbo take »stalne odjemalce«.

Še in še so zahteve, ki upravičujejo potrebo po racionalni in smotrni reklami, čeravno so nekateri konservativci dosledni v njenem odklanjanju

s splošno znanim izrekom: »Dobro blago se samo hvali.« To je res. Res pa je tudi, da se žal samo še ne prodaja, dokler konsument zanj ne ve, posebno še, če mu nismo povedali kje smo in kakšne koristi bo deležen, če si bo predmet nabavil. Sedaj moramo biti prepričani, da dobro blago potrebuje tudi dobre reklame.

K zaključku misli o nujnosti reklame ali ponudbe naj ne pozabim omeniti enega največjih gospodarstvenikov Herberta Cassona, ki pravi v enem svojih svetovnih del: »Ni točno in zanesljivo, da kupuje svet le to, kar potrebuje. Pravilneje je, da kupuje v prvi vrsti to, kar se mu nudi. S stalnim in vztrajnim ponujanjem potom reklame se pojavljajo čisto tudi nove potrebe.«

Znani ameriški reklamni strokovnjak Klod B. Hopkins pravi v svoji knjigi »Propaganda«: »Pogoj uspešne reklame je, da temelji na načelih poštenja, časti in solidnosti«. Zato tudi obsoja uporabo superlativov kot n. pr.: »Najboljše na svetu!« »Nenadkriljivo!« »Prvovrstna kakovost!« »Najnižje cene!« itd. za podlo laž, katera pa ne učinkuje na ljudi drugače, kakor negativno. Popolnoma drug uspeh more doseči oni, ki se ravna po bogatih mislih in nasvetih reklamnega psihologa H. Münsterberga, ki piše v svoji knjigi: »Psychologie und Wirtschaftsleben«: »Kdor hoče prodati kremo za zobe, naj hvali lepe in negovane zobe, kdor prodaja peči, naj hvali toploto, kdor priporoča ure, ta pa naj govori o odlikah točnosti.«

Neizpodbitno dejstvo, da borba za kupeca, borba za tržišče, za oddajo najrazličnejših proizvodov še ni bila nikdar tako neizprosna kakor je danes, nas sili k vsem navedenim razmišljanjem.

Ob zaključku naj bo resnici na ljubo naše priznanje, da je prav izdelkom naših domačih rok potrebna večja pozornost s pomočjo reklame, kajti le tako nam bo morda uspelo, da bomo že znali enkrat prav in zadostno ceniti to, kar je naše in v neštetih primerih že popolnoma enakovredno tujemu, za drag denar uvoženemu blagu. Če bomo premagali to našo slabost in jo dvignili k samozavesti, potem bo tudi naša vera v nas same in lastno sposobnost doprinesla svoj delež k boljši bodočnosti.

Megušar Stane.

NAŠE GOSPODARSTVO SPOMLADI LETA 1940.

Vojno čutimo vedno bolj na gospodarskem polju, čeprav so pri nas razmere v primeru s stanjem v drugih državah še zadovoljive. Vendar pa se množe težave iz dneva v dan in vsak dan stojimo zopet pred novimi vprašanji, katere je treba nujno rešiti, da nam ne nastane nepopravljiva škoda v gospodarskem življenju in da ne pride do zastoja, katerega si ne moremo želeči.

Zato nam je v današnjih časih nujno potrebna načrtna politika, da ne bomo uveljavljali samo ukrepov, do katerih nas prisilijo razmere, ampak da bomo gledali tudi vnaprej in uveljavljali take ukrepe, ki bodo dogodke prehiteli, odn. saj že vnaprej omilili njih posledice. Zato je potrebno našo gospodarsko politiko usmeriti v to smer, da ne bomo zašli po naši krivdi v neugoden položaj.

Predvsem je pereče vprašanje surovin. V povojnih letih smo z velikimi žrtvami zgradili znatno industrijo, ki je v vedno večji meri zadovoljevala potrebe našega trga. Sedaj pa so nastale za to našo industrijo, v kolikor temelji njeno delo na surovinah, katere nabavlja v prekmorskih in vojujočih se državah, vedno večje ovire v dovozi teh surovin. Med take industrije štejemo v prvi vrsti tekstilno industrijo, ki si nabavlja zunaj bombaž in volno, nadalje industrijo

gume, del kemične industrije, predvsem milarne itd. Zaradi tega je bilo potrebno misliti na to, da bi se obstoječe zaloge čim bolj ekonomično izrabile in razdelile na dalj časa in na več obratov. V ta namen služi delo posvetovalnih odborov, ki se ustanovljajo pri ministrstvu trgovine in industrije. Tak posvetovalni odbor že dela za tekstilno industrijo in je razdelil obstoječe in razpoložljive surovine med vsa podjetja v državi. Tako bodo prišla do surovin tudi ona podjetja, ki so imela samo tkalnice in niso imela lastnih predilnic, ker se bo predivo iz domačih predilnic enakomerno razdelilo na vse tkalnice brez izjeme v državi. Obenem je bila tudi določena enotna cena za predivo. Slično nalogo ima tudi posvetovalni odbor za kovinsko industrijo, katerega prvo zasedanje je bilo dne 12. aprila 1940.

Ob tej priliki ne moremo preko glasov angleškega tiska, ki zadnje čase ugotavlja, da uvažamo iz Amerike veliko več surovega bombaža kot prej. Izraža pri tem sum, da gre eventualno za dobave Nemčiji. Toda temu ni tako. Poznavalci razmer dobro vedo, da je odpadel dovoz bombažnega prediva iz Nemčije in češkomoravskega protektorata, tako da moramo sami producirati več bombažnega prediva v lastnih predilnicah, za kar seveda potrebujemo večje količine surovega bombaža kot prej. Poleg tega je treba upoštevati važno dejstvo, da so izostala nemška pristanišča kot posredniki za nabavo ameriškega bombaža in da sedaj n. pr. Madžarska skoro ves svoj bombaž dobiva naravnost iz prekomorskih držav. Tudi je n. pr. znatno povečala svoj uvoz bombaža Italija, ker se je tudi njen izvoz bombažnega prediva v Jugoslavijo, Romunijo in na Madžarsko znatno povečal. Iz tega se vidi, da so neupravičeni očitki, da prodajamo kombaž komur koli, saj ga še sami nimamo dovolj za lastno potrebo.

Vsekakor pa je danes gotovo, da moramo računati še z znatnimi motnjami pri dovozi surovin in da je najpametnejša politika, da sami povečamo proizvodnjo domačih surovin, v kolikor moremo nadomestiti tuji uvoz. V mislih nam je predvsem bombaž. Lani je znašal pridelek bombažnih vlaken v Južni Srbiji 10.872 met. stotov, kar krije približno 5% naše potrebe. Posajena površina z bombažem je znašala 5.641, požeta površina pa 5.038 ha. Da bi se kultura bombaža še bolj razširila, je vlada zvišala odkupne cene za domače bombažno vlakno na 26 din, oz. za slabše vrste na 20 din za kg, dočim je znašala lanska odkupna cena 16, oz. 12'50 din za kg slabše vrste. Računajo, da se bo proizvodnja razširila letos na 10.000 ha, možno pa je, da se v par letih razširi na 100.000 ha, tako da bomo čez nekaj let z domačo proizvodnjo lahko krili skoro polovico potreb vse naše tekstilne industrije.

Nadalje imamo možnosti za povečanje tudi še druge domače proizvodnje. V Južni Srbiji imamo celo možnost, da kultiviramo kavčuk, toda za njegovo proizvodnjo je treba dolga vrsta let, da zrastejo drevesa do velikosti, ko dajejo lahko plodove. Nadalje imamo možnosti povečanja domače proizvodnje riža. Lani je dala naša proizvodnja na 3.769 posejane oz. 3.594 ha požete površine 71.423 met. stotov. Lani je znašal naš uvoz riža 178.860 met. stotov, leta 1938. pa 222.392 met. stotov. Podobnih vzgledov bi našli lahko še veliko. In končno: da nadomestimo manjkajočo proizvodnjo dosedanjih tekstilnih vlaken, nam daje možnost naš veliki zaklad gozdov. Les naših gozdov bi nam lahko dajal ogromne množine umetnih tekstilnih vlaken.

Toda za povečanje domače proizvodnje so potrebna leta in leta. Zaradi tega moramo začeti čimprej z načrtno politiko povečanja domače proizvodnje surovin, da bomo lahko prešli v dobo večjih motenj z že pripravljenim gospodarskim načrtom, ki nam bo po prehodnih težavah omogočil kritje vsaj pretežnega dela naših potreb.

V današnjih časih niso samo važni problemi našega notranjega trga, ampak tudi naše zunanje trgovine. Pri slednjem ne gre toliko za naš izvoz, ki je predvsem kmetijskega in surovinskega značaja, ampak za naš uvoz. Težave v svetovni trgovini so vedno večje, ker se postruje blokada zaveznikov in vedno več držav je v vojni. Nemčija je zasedla Dansko in s tem odvzela Angliji važne dobaviteljske vire, ki se bodo zelo poznali v angleški prehrani. Nemška prehranjevalna baza se je zelo povečala. Na Norveškem trajajo hudi boji in tudi na to državo svetovni trg ne bo mogel več računati. Seveda pa se s povečanjem obsega vojne večajo tudi potrebe vojujočih se držav, tako da prihajajo vedno bolj do izraza težave. Za nas je problem v tem, da je največji del našega izvoza usmerjen v Nemčijo in Italijo, na drugi strani pa smo pri uvozu, zlasti surovin v marsičem odvisni od Anglije in Francije, odnosno njih prekomorskih posestev. Da se bodo v takih razmerah težave večale, ni potrebno prerokovati, ker vsak dan to bolj

in bolj čutimo. Zaradi tega streme nevtralne države, ki so sosedje, za tem, da čimbolj povečajo medsebojni trgovinski promet. V ta namen naj poleg drugega služijo tudi mešane trgovinske zbornice. Tako je bila meseca februarja ustanovljena jugoslovansko-bolgarska zbornica v Beogradu in Sofiji, marca je prišlo do ustanovitve Jugoslovansko-romunske zbornice v Beogradu in Bukarešti, ta mesec pa je začela delati jugoslovansko-madžarska trgovinska zbornica v Budimpešti. V okvir teh prizadevanj spada tudi najnovejši trgovinski sporazum naše države in Madžarske. Seveda pa se obseg trgovine jugovzhodnih držav med seboj ne bo dal povečati v taki meri, da bi nadoknadil svetovni trg, ki vedno bolj razpada.

V okvir teh prizadevanj spada tudi napoved trgovinskih pogajanj z Rusijo. Naša država nima rednih trgovinskih stikov s sovjetsko Rusijo kakor tudi nima z njo diplomatskih odnosov. Zaradi tega pomeni napoved teh pogajanj tudi važen politični korak. Rusija prihaja za nas v poštev kot dobavitelj mnogih važnih surovin. Iz sovjetske Rusije bi mogli nabavljati bombaž, katerega uvoz nam hoče zavezniška kontrola čim bolj skčiti. Nasprotno so dane tudi možnosti za naš izvoz v Rusijo. Pripomniti je še, da je januarja sklenila naša sosedna Bolgarija s sovjetsko Rusijo važno trgovinsko pogodbo, ki bo velikega pomena za Bolgarijo v sedanjih časih. Naša delegacija, na čelu z g. dr. Miloradom Djordjevičem, bivšim ministrom financ, je že odpotovala v Moskvo na pogajanja. V delegaciji sta tudi dva Slovenca.

V našem domačem gospodarstvu postaja problem domačega trga vedno bolj zapleten. Cene rastejo dalje in ne more jih ustaviti nobena kontrola cen. Kajti naša kontrola cen se nanaša na majhno število predmetov in poleg tega ne obsega onih predmetov, ki so podlaga za proizvodnjo drugih predmetov, tako da so skoro vsa dviganja cen popolnoma upravičena radi podražitve cen surovin. S tem prihajamo na osnovni problem našega gospodarstva, na cene kmetijskih proizvodov. Že uredba o pobijanju druginje in brezvestne spekulacije od septembra lanskega leta je popolnoma izvzela kmetijske proizvode, katerim je bilo prepuščeno prosto formiranje cen. Še več: merodajni faktorji so naravnost stremeli za tem, da se cene kmetijskih pridelkov čim bolj dvignejo. Toda niso pomislili na to, kakšne posledice bo imelo to za splošni nivo cen v državi, ki se je na vse načine prilagajal višjemu stanju cen kmetijskih proizvodov.

Zaradi tega so se vedno bolj začeli pojavljati upravičeni glasovi, da mora biti tega enkrat konec. Pasivni kraji veliko trpe radi tega. Trpi Slovenija kot splošno pasivna kmetijska pokrajina in trpi tudi banovina Hrvatska, kar nam dokazujejo izvajanja hrvatskih gospodarskih strokovnjakov (dr. Rudolf Bičanić, vodja Zavoda za proučevanje kmetijskega in narodnega gospodarstva). Mislimo, da smo že prišli do stopnje, ko sedanje cene omogočajo rentabilnost kmetijske proizvodnje, kar je moral biti cilj naših merodajnih gospodarskih faktorjev in da pristopimo k ureditvi vseh cen. To je nujno potrebno, že radi izvoza, ki nas na nekaterih sektorjih sili k povišanju cen. V mislih imamo predvsem živino, kjer je znatni izvoz izredno dvignil cene živine in mesa, tako da je resno ogrožena zadostna domača preskrba. To nam pa mora biti edini in najvažnejši cilj. Izvažati nam je potrebno toliko, kolikor za naš izvoz dobimo surovine in pa v kolikor za naše proizvode dobimo predmete, ki so nujno potrebni za državno obrambo.

Poleg tega pa je nastopil še važen faktor, ki bo igral veliko vlogo pri naši domači preskrbi. Ne vemo namreč, koliko bo letošnja ostra zima škodovala donosu naše zemlje v prihodnjih mesecih, ne vemo pa tudi, koliko škode so naredile povodnji v najbolj žitorodnih krajih naše države. In nazadnje je treba upoštevati tudi izpad delovne sile že v lanskim jeseni ter v letošnji spomladi, kar bo tudi vplivalo na bodoči donos naše zemlje. Če bomo hoteli vsaj kolikor toliko vzdržati naš izvoz, potem nam je potrebna največja letina, kolikor si jo sploh moremo misliti. Če bo letina slabša, potem bomo morali ali omejiti naš izvoz, kar bo včasih radi političnih razlogov skoro nemogoče, ali pa bomo morali omejiti naš domači konzum. Pri nizkem življenjskem nivoju našega naroda bi omejevanje konzuma lahko pomenilo veliko in neprecenljivo škodo. Tako bo treba misliti na bodoče možnosti v naši gospodarski politiki, da ne bomo prišli v zagato. K vsemu temu pa bo prišla še skrb, kako si iz naše proizvodnje ustvariti primerne zaloge za bodoče, ker moramo misliti na razne težave, ki bodo nastopile in v katere moramo priti z zadostnimi zalogami vsaj najvažnejših predmetov. Zaloge pa ustvarjamo lahko le s pridobivanjem presežkov, če pa teh ni, z omejitvijo izvoza in konzuma doma.

Uredba o kontroli cen je stopila v veljavo dne 14. februarja in čakati smo morali do začetka aprila, da je stopila v veljavo tudi v banovini Hrvatski. Zatenkrat še ni določenih smernic za vso državo in to bo lahko tudi imelo nevspešne posledice za razvoj cen, ker bodo nastale disparitete. Naša država pa mora biti enotno gospodarsko področje, kar je načelno priznal tudi sporazum. V naši banovini se kontrola cen že izvaja in dnevno časopisje skoro vsak dan prinaša listo predmetov, za katere je dovoljeno povišanje cen. Ne objavljajo pa se žal tudi popolni sezname predmetov, za katere ni bilo odobreno povišanje cen, kar bi bilo tudi koristno za interese in konzumente.

Med omejitvami, ki so pri nas uvedene na racionalni podlagi, je uvedba bencinskih kart, ki so prišle v veljavo dne 1. marca 1940. Z uredbo št. 3 o omejitvi prodaje tekočega goriva je določena gotova količina bencina za posamezne vrste vozil, ki se je pa aprila nekoliko zvišala radi večjih dovozov bencina v našo državo.

Na splošno raven cen pa bodo imeli svoj vpliv tudi fiskalni ukrepi. Davčna reforma od lanskega leta je bila potrebna znatnih izprememb, toda s proračunskimi dvanajstinami uveljavljene izpremembe niso bile take, da bi jih mogli smatrati za znatne olajšave. Edino, kar je bilo doseženo, je to, da se pridobinarjem prizna do 6% osnove za onerozne osebne izdatke in torej ta znesek ne pride v podlago. Drugih bistvenih izprememb lanske zakonodaje ni. To pomeni, da bo ostalo davčno breme v glavnem v predvideni obliki. Po računih ministrstva financ naj bi prinesla davčna reforma 1.116 milij. dinarjev letno.

V okvir davčne reforme ne spada namreč samo povišanje neposrednih davkov, davka na poslovni promet in nekaterih taks. Nova obremenitev nam je nastala v zvišanju carinskega ažija, ki je bilo izvedeno dne 5. marca. Ažijo je namreč povišan tako, da je sedaj obračunski tečaj za 100 zlatih 1.400 papirnatih dinarjev napram 1.300 preje. Nadalje je bila izvedena tudi revizija postavk carinske tarife, ki so bile zelo zvišane v nekaterih skupinah. Obenem pa so bile uvedene ponovno izvozne carine, katerih cilj je skoro izključno fiskalen.

Tudi povišanje cen cigaretam za 5 par pri komadu ima fiskalen namen. Tega zvišanja se namreč ne da opravičiti z znatno večjimi producijskimi stroški monopolske uprave, z višjimi odkupnimi cenami za producete, ker je marža dobička pri monopolih ogromna in tudi znatno povišanje producijskih stroškov ne igra posebne vloge. Računajo, da se bodo mopololski dohodki povečali zaradi zadnjega zvišanja cen cigaret za okoli 250 milijonov dinarjev.

Ne zaostajajo tudi druga drž. podjetja in tako se že nekaj časa napoveduje tudi zvišanje železniških tarif, oziroma reforma klasifikacije blaga. Po nekih vesteh bi se imele železniške tarife zvišati za okoli 20%, kar naj bi dalo okoli 300 milijonov dinarjev letno več dohodkov.

Da bodo vsa ta povišanja fiskalnih bremen imela svoje posledice tudi v formiranju cen, je jasno in pričakovati nam je še nadaljnega dviga našega nivoja cen. Od septembra 1939. do marca 1940. se je naš nivo cen na debelo dvignil od 76,6 na 98,5 (podlaga so cene v letu 1926. kot 100), torej za 28,6%, kar je izredno veliko. Istočasno se je po podatkih Narodne banke dvignil tudi indeks cen na drobno od 82,0 na 99,1, torej za 20,85%. Toda s tem dviganje cen na drobno še ni zaključeno, ker se mora predvsem indeks cen na drobno prilagoditi indeksu cen na debelo, kajti cene na debelo rastejo hitreje, kot jim morejo slediti nadrobne cene.

V izvajanju sporazuma z dne 26. avgusta je končno prišlo do ureditve tudi finančnih vprašanj. S 1. aprilom istočasno, ko so bile uvedene štiri dvanajstine, je izšla uredba o financiranju banovine Hrvatske, ki je bila izdana na osnovi uredbe o banovini Hrvatski. Ta uredba določa med drugim, da prepusti država banovini Hrvatski vse neposredne davke na njenem področju razen uslužbenškega davka in doprinosu zanj, katerega plačujejo uslužbenici države in upokojenci. Nadalje ostane državi še davek na poslovni promet (splošni in skupni), vojnica, patrijaršijska doklada ter prispevek skladu državne obrambe.

Banovina Hrvatska dobi donos vseh taks po zakonu o taksah za vse posle, ki izvirajo iz pristojnosti banovine Hrvatske, takse po zakonu o sodnih taksah izvzemši takse za spore pred upravnim sodiščem v Zagrebu, takse po zakonu o plačilu taks za pregled parnih kotlov in sploh vse ostale takse, v kolikor gre za posle iz pristojnosti banovine Hrvatske. Vozarinska taksa, katero pobirajo državne železnice, pripada še naprej državi. Končno dobi banovina Hrvatska trošarino na alkoholne pijače. K slednjemu je omeniti, da je itak že prej obsto-

jala banovinska trošarina na vino in pivo na Hrvaškem, ki je bila dne 1. januarja 1940. prenesena na državo.

Na osnovi teh virov izgleda prvi proračun banovine Hrvatske v dohodkih takole (vse v milij. din): neposredni davki in sicer: zemljarina, zgradarina, pridobnina, rentni davek, družbeni in dividendni davek, uslužbenski davek, samski davek in davčni dodatek skupno 625 milij. dinarjev (pripominjamo, da je znašal donos neposrednih davkov v savski in primorski banovini leta 1938. 625,6 milij. din, toda pri tem je treba upoštevati, da je zadnja davčna reforma donose zelo dvignila). Banovinske doklade na neposredne davke bodo prinesle 69,5 milij. din (zdravstvena 15, šolska 30 in cestna 24,5 milij. din). Delež pri skupnem davku na poslovni promet znaša 37,5 milij. din; znano pa je, da dobi banovina Hrvatska 29% donosa v vsej državi. Izredni prispevek k uslužbenskemu davku je vnesen v hrvaški proračun z zneskom 15 milij. din. Takse so proračunane na 291,5 milij. din, od tega takse po zakonu o taksah, zakonu o sodnih taksah itd. 222, samostojne banovinske takse 50, vozarinska taksa 15 in rudarske pristojbine 4,5 milij. din. Donos specialnega prispevka za zgradbo, popravilo in vzdrževanje srednjih in strokovnih šol bo 4,5 milij. din. Trošarina na alkoholne pijače bo dala 130 milij. din, samostojne banovinske trošarine 31, splošna banovinska trošarina 29 milij. din. Razni dohodki so proračunani na 43,84 milij. din; nadalje je znatna postavka na zaostankih, katere namerava vterjati banovina Hrvatska: ta znaša 73,5 milij. din, kar kaže na veliko višino zaostankov pri drž. neposrednih davkih. Končno so še dohodki banovinskih podjetij. Skupna proračunska vsota znaša 1.451 milij. dinarjev v dohodkih in ravno toliko v izdatkih.

Prenos finančnih virov na banovino Hrvaško je važen tudi za nas, saj bomo morali tudi Slovenci dobiti podobno finančno samostojnost kot Hrvatje. Če računamo, da so dali neposredni davki v Sloveniji leta 1938. 325 milij. din in je bil v tem znesku upoštevan tudi davek na poslovni promet, ki je zelo izdaten davčni vir pri nas, bi prišlo v pošteev za nas okoli 200 milijonov dinarjev. Računajoč zadnja povišanja moremo ceniti donos neposrednih davkov v Sloveniji na okoli 250 milij. dinarjev. Dodatno bi prišle še trošarine na alkoholne pijače, tako da bi se vsota dohodkov, katere bi država odstopila naši Sloveniji, skupno gibala med 300 do 350 milijonov dinarjev. Če k temu prištejemo še vsoto sedanjega banovinskega proračuna, ki znaša okoli 200 milij. din, potem bi se gibal prvi slovenski proračun na višini 500—550 milijonov dinarjev.

V današnjih časih je sploh finančno vprašanje najtežje, ker se stavljajo vedno večje zahteve na davkoplačevalce in zato je treba pri razmejitvi na finančnem polju postopati z vso previdnostjo.

Proračuni naših samouprav se nam zdijo v znaku varčevanja, kajti pregled kaže, da se niso dosti zvišali najvažnejši proračuni. Tako kažejo proračuni naše banovine in treh najvažnejših mest za 1940./41. v primeru s proračuni za 1939./40. naslednjo sliko v dinarjih:

	1939./40	1940./41.
dravska banovina	193,659.040	199,447.730
Ljubljana	123,608.766	131,305.385
Maribor	62,278.440	64,353.520
Celje	17,819.183	19,613.473

Toda v teh vsotah niso vpoštevani razni skladi s svojimi posebnimi dohodki, ki marsikdaj predstavljajo znatno davčno obremenitev prebivalstva. Tako znaša proračun bednostnega sklada naše banovine za 1940./41. 7.200.000 din (za 1939./40. je znašal 6.850.000 din), nadalje znašajo proračunske vsote vseh skladov mestne občine ljubljanske 11.369.107 din (9.820.221 din), mariborske občine 1.820.000 din (1.600.000 din) in celjske občine 4.800.000 din (2.417.800 din).

Doklade so ostale neizpremenjene: banovina pobira 50% občne, 5% cestne, 5% zdravstvene in 35% šolske doklade, skupno torej v pretežnem delu Slovenije 95%, kar je najvišja obremenitev v banovinskimi dokladami v vsej državi. Ljubljanska doklada znaša 60%, mariborska 40%, k temu pa pride še v Mariboru 10% socialne doklade. V Celju znaša doklada na neposredne davke 47%, posebna za javna dela 5%, gasilska v znesku 5% in za regulacijo Savinje 20%, tako da znaša skupna obremenitev 77%.

Če vzamemo samo banovinsko občno doklado v znesku 50%, nadalje n. pr. še ljubljansko v znesku 60%, dobimo kar naenkrat podvojitev davčnega bremena zaradi 110% doklade. K tej dokladi pa se pridružujejo še druge datave, tako da vse te stvari šele potencirajo državno davčno obremenitev.

V socialnem pogledu je treba ponovno omeniti, da se prejemki državnih uslužbencev niso izboljšali. Izboljšali so se le delno za železničarje, nadalje za vpokojence. Zaradi tega sloni breme sedanjih razmer prebivalstva zaradi naraščajoče draginje predvsem na državnih uslužbencih, s katerimi so ozko povezani tudi banovinski in občinski. Številne občine so uvidele težak položaj svojih uslužbencev ter so jim zvišale prejemke, država pa še čaka. Na drugi strani pa dosega delavstvo izboljšanje plač zlasti v strokah, ki to izboljšanje prenesejo.

Gibanje zaposlenosti v letošnjem letu kaže, da je bilo v Sloveniji še januarja 1940 število zavarovancev za 287 večje kot januarja leta 1939., toda februarja je zaradi ostre zime že nastopil preokret in je bilo število zavarovancev za 1033 manjše kot februarja lani. Povprečne delavske mezde le počasi naraščajo. To nam kaže naslednja preglednica števila zavarovancev in mezd pri Okrožnem uradu za zavarovanje delavcev v Ljubljani:

	Število zavarovancev		Povprečna mezda (din)	
	1939	1940	1939	1940
januar	89.657	89.944	24'92	25'07
februar	92.298	91.265	24'93	25'51

Na denarnem trgu se opažajo posledice nervoznosti, ki je zajela vso Evropo posebno v zadnjih tednih, vendar posebnih pretresljajev ni opaziti. Vloge se postopno znižujejo, ker imajo denarni zavodi na razpolago dovolj gotovine, da zadostijo številnim potrebam svoje klientele. Tudi je Narodna banka doslej priskočila na pomoč z znatnimi krediti, tako da na denarnem trgu ni nepravil. Težje pa je na kapitalnem trgu, kjer je država zase absorbirala velik del tvorbe novih kapitalov.

Gibanje vlog na knjižice pri Drž. hip. banki ter Poštni hranilnici ter na čekovnih računih nam kaže za prve tri mesece letos naslednjo sliko (vse v milijonih dinarjev):

	Hranilne vloge		Čekovne vloge	
	1939	1940	1939	1940
januar	2799	2222	1776	2173
februar	2887	2194	1697	2206
marec	2870	2167	1551	2294

Te številke nam lepo kažejo, da se večajo likviditetne rezerve gospodarstva na čekovnih računih, nasprotno pa padajo vloge, ki predstavljajo delno gibanje na kapitalnem trgu. O položaju nam pričajo tudi podatki o gibanju meničnih in lombardnih posojil ter žirovni računov Narodne banke (v milij. dinarjev):

	menična	lombardna	skupno	žirovni računi
31. januarja	1878'6	76'0	1954'6	912'04
29. februarja	1814'9	74'3	1889'2	954'14
31. marca	1774'34	71'5	1814'8	898'0
15. aprila	1707	75'97	1782'94	843'25

Ugodno je gibanje našega zlatega in deviznega zaklada, ki je bilo naslednje (v milij. dinarjev):

	zlatov v blagajnah	zlatov v inozemstvu	devizni zaklad
31. januarja	3198'8	17'27	772'4
29. februarja	3232'4	21'4	908'34
31. marca	3242'86	31'0	873'0
15. aprila	3253'36	36'4	982'96

Ugodno gibanje deviznega zaklada je v zvezi z izboljšanjem naše trgovinske bilance z deviznimi državami v zadnjih mesecih.

Končno podajamo še pregled zadolžitve države pri Narodni banki in gibanje obtoka bankovcev (v milij. dinarjev):

	predujmi min. fin.	eskont bonov drž. obr.	obtok bankovcev
31. januarja	839'45	1316'0	9.797'5
29. februarja	839'45	1612'0	10.071'9
31. marca	839'45	1916'0	10.400'1
15. aprila	839'45	1959'0	10.426'15

Ljubljana 21. aprila 1940.

D. P.

Izvoz lesa iz Jugoslavije

V letu 1938. je izvozila Jugoslavija 1.015.400 ton lesa v vrednosti 891 milijonov din, lani pa 1.229.400 ton v vrednosti 1121 milijonov din. Najboljša odjemalka je bila Italija z 279.200 in 440.000 tonami; sledijo Ogrska s 132.600 in 180.000 tonami, Nemčija z 218.000 in 156.400 tonami ter Velika Britanija z 99.300 in 96.400 tonami. Pri vseh drugih nakupovalnih deželah so številke globoko pod 100.000 tonami. Močan povšek nakupa so izkazale Švica, Albanija, Belgija, Češka-Moravska, Egipet, Palestina, Tunezija, Francija in Malta.

V tovarni aluminija v Lozovu so dali v obrat 20 novih peči. Kapaciteta tovarne, ki razpolaga sedaj s 56 pečmi, je s tem narasla za več kot za 30 odstotkov. Dnevno morejo sedaj producirati 8000 do 9000 kg aluminija. Nove peči so nameščene v posebni zgradbi, ki more sprejeti še 18 peči.

Izvoz aluminija iz Jugoslavije je narasel od leta 1938. na leto 1939. od 1210 na 1642 ton ter od 20.760.000 na 26.950.000 din. Najboljši odjemalec je bila Japonska: 442 in 995 ton ter 7.800.000 in 16.100.000 din. Sledijo Češka-Moravska, Belgija, Velika Britanija in Nemčija.

Surovega bakra smo izvozili lani manj kot v letu 1938., in sicer 27.300 ton proti 35.523 tonam. Pozna se obstoj nove elektrolitne tovarne. Vrednost se je pa obratno zvišala, od 406 mil. na 440.700.000 din, v čemer se zrcalijo višje cene, povzročene po vojski. Največja odjemalka je bila Belgija, ki je kupila lani 10.432 ton za 168.200.000 din; za njo pridejo USA s 6090 tonami in 97.440.000 din ter Francija s 4243 tonami in 71.240.000 din. Leta 1938. Francija sploh ni nič kupila. Za Francijo pridejo v dolgi razdalji Nemčija, Romunija i. dr.

Koruze smo izvozili lani 900.000 met. stotov v vrednosti 99 milijonov dinarjev napram 4.700.000 stotom in 481 mil. din v letu 1938. Ker je bil lanski pridelek s 36.900.000 stoti bistveno manjši kot pridelek leta 1938. s 47.560.000 stoti, ni računati letos na noben izvoz.

V Murskem Središču iščejo premog in petrolej. Glede premoga, po katerem je veliko povpraševanje, so zaključki že zelo zadovoljivi, pa se bo iskanje še nadaljevalo. Po petroleju, ki se mora vsekakor tam nahajati, je povpraševanje še večje.

Privil. agrarna banka izkazuje za preteklo leto 18.200.000 din čistega dobička. Večina čistega dobička gre v korist države, 550.000 din dobijo uslužbenci kot tantiemo, 290.000 din upravniki in 73.000 din nadzorstveni svet.

V Pribudiću je neka švicarska družba kupila ondotna nahajališča železne rude. Vršijo se že priprave za pričetek obratovanja.

Za ustanovitev državnega jugosl. zavoda v svrhu produkcije živinozdravniških zdravil in cepil v Zemunu je dala Državna hipotekarna banka 10 mil. din posojila.

Jugoslovanski stekleni industriji je uspelo dobiti v Turčiji nekoliko dobav za gradbene svrhe. Ker je izvoz stekla iz Nemčije in Češkoslovaške v Turčijo prenehal, računajo pri nas s skorajšnjim izdatnim dvigom našega steklenega izvoza.

Jugoslovanska plovba dobi za tekoče leto na podlagi dogovora z državo 69 milijonov din podpore, ki se takole razdeli: »Jadranska Plovdba« dobi 48 mil. din, »Dubrovačka Plovdba« 12 mil. in »Zetska Plovdba« 9 mil. din. Pri zadete družbe pa pravijo, da je ta podpora premalo izdatna, zlasti še, ker je izkazala »Jadranska Plovdba« v zadnjih letih zgubo. Promet v naših pristaniščih pa vsled vojske že itak zelo trpi.

Jugoslovansko - romunsko trgovsko zbornico so otvorili 17. marca t. l. v Beogradu. Otvoritve se je udeležilo mnogo vodilnih uradnih in zasebnih gospodarstvenikov, med njimi ministri dr. Cincar-Marković in dr. Andres.

Ustanavljajo se kljub sedanjim velikim težkočam vedno nova industrijska podjetja. Samo v teku dveh tednov je bila v marcu sklenjena ustanovitev sledečih podjetij: »Dunav«, tovarna umetne svile in bombaža v Zemunu; »Vrbica«, rudarska in kovinska industrija v Arandjelovcu; »P. Weitmann«, motorni mlini v Šidskih Banovcih; »Kaser«, mlin v Belanovici. Dalje se ustanavlja v Zagrebu tovarna za izdelovanje namiznega olja. Za to potrebni stroji v znesku dveh milijonov din so že naročeni.

Zvišanje italijanskih kontingentov za jugoslovanski les od 157 na 195 milijonov lir za prvo in od 85 na 100 mil. lir za drugo letošnje četrtletje utegne dovesti, kot beremo, do hitrega odplačila jugoslovanskega dolga Italiji, ki je znašal v pretekli jeseni nad 136 mil. din.

Beograd bo v cestnem prometu vpejal trolleybuse, ki so dosti bolj gibljivi kot cestna železnica. Zaenkrat je naročenih deset voz.

»Jugoslavenski Tekstilni Vjesnik« je izšel v marec-aprilovi številki v izdatno povečanem obsegu. Iz bogate vsebine omenimo sledeče aktualne sestavke: Nemogoča kalkulacija v tekstilni industriji; poročila o industriji konoplje in o volnenem trgu; hitri razvoj naše tekstilne industrije in strukturelna sprememba tekstilnega uvoza; vprašanje nakupne moči kmečkega prebivalstva; gospodarske organizacije proti davčni reformi in diriganemu gospodarstvu; nove carinske postavke.

Gospodarski svet Balkanske zveze bo zboroval na koncu maja v Beogradu. Na dnevnem redu so sledeča tri glavna vprašanja: živahnější blagovna izmenjava med štirimi državami zveze Jugoslavijo, Romunijo, Grčijo in Turčijo; izgradnja prometnih cest; ožje sodelovanje med stanovskimi organizacijami štirih držav. Spriču sprememb v možnostih blagovnega prometa z Balkana na sever in severozahod, povzročenih po vojski, je druga točka dnevnega reda najzanimivejša.

V Splitu je bila konferenca, ki se je bavila z vprašanjem, kako naj se dvigne naše pomorsko ribarstvo na času primerno višino.

Pomladanski vzorčni sejem v Ljubljani bo od 1. do 10. junija.

Zunanja trgovina Jugoslavije je uporabljala v letu 1938. sledeča pota: od uvoza je prišlo 40 odstotkov na železnice, 35 odstotkov na Donavo in 25 odstotkov na morje; od izvoza so prevzele železnice 35 odstotkov, Donava 17 in morje 48 odstotkov. Kako različna je pot uvoza in izvoza!

Jugoslavija se udeleži letos velesejmov v Leipzigu, Lyonu, Milanu, Plovdivu in Budimpešti.

Glede pridelka tobaka v Jugoslaviji v tekočem letu je določila državna monopolna uprava, naj bo še enkrat tolik kot je bil doslej. Pričakujejo, da ga bo do konca leta 15 milijonov kg za izvoz na razpolago. Lani smo izvozili samo 3,140.000 kg v vrednosti 93,500.000 din, pa so strokovnjaki mnenja, da bi mogel doseči naš tobačni izvoz na leto pol milijarde dinarjev.

Produkcija zlata v Jugoslaviji je bila v letih 1936. do 1939. sledeča: 2615 kg, 2557 kg, 2417 in 2318 kg.

Glede Plitvičkih jezer se je vršila v Zagrebu posebna konferenca, ki je razpravljala o njih ureditvi. Jezera bodo proglašena za Narodni park.

Promet po Donavi je postal izredno živahen. Dočim je še pred kratkim najemnina za vlačila znašala 900.000 lejev, je poskočila do 20. aprila na 2 milijona 400.000 lejev. Povpraševanje po vlačilcih je nenavadno veliko.

Električna centrala Fala je proizvedla lani 176'6 mil. KW-ur proti 173'1 milijona v letu 1938. Poleg tega je kupila od Trboveljske premogovne družbe 5'4 mil. KW-ur. To povišanje gre večinoma na rovaš konsuma tovarne za dušik v Rušah, ki znese 29 milijonov KW-ur.

Hrvatska gostilničarska zveza je bila sredi aprila ustanovljena v Zagrebu. Med drugim so zahtevali ustanovitev posebne gostilničarske zbornice za hrvatsko banovino, rejoniranje in maksimiranje števila gostiln itd.

Pridelek koruze v balkanskih državah

Od evropskega koruznega pridelovalnega areala, ki je znašal leta 1938. ca 12,600.000 hektarov, je prišlo na južno-evropske dežele Romunija, Jugoslavija, Ogrska, Bolgarija in Grčija 9,984.000 ha ali ca 79 odstotkov vsega areala. Pridelek koruze je znašal v imenovanem letu 178,480.000 stotov, od tega v naznačenih deželah 132,670.000 stotov ali ca 74 odstotkov. Vidimo, da je jugovzhodna Evropa glede koruze merodajna. Za preteklo leto nimamo številke za vso Evropo, pač pa za imenovane dežele.

Pridelovalni areal v 1000 ha

	Povprečnost		
	1933/37	1938	1939
Romunija	5084	4997	4925
Jugoslavija	2715	2842	2661
Ogrska	1149	1174	1275
Bolgarija	696	700	618
Grčija	253	271	277
Skupaj	9897	9984	9756

Pridelek v 1000 stotih

	Povprečnost		
	1933/37	1938	1939
Romunija	50.287	51.173	58.785
Jugoslavija	44.554	47.559	36.942
Ogrska	21.355	26.620	22.509
Bolgarija	8.961	5.323	8.900
Grčija	2.569	1.995	2.615
Skupaj	127.726	132.670	129.751

Manjši lanski pridelek v primeru z letom 1938. je povzročen zlasti po neugodnih vremenskih razmerah v Ogrski in Jugoslaviji. V Jugoslaviji je bil vrh tega še pridelovalni areal manjši. Romunija izkazuje lani rekordni pridelek.

Otok bankovcev v Jugoslaviji je narasel v preteklem letu od 6920 na 9689 mil. din, torej za 40 odstotkov.

Na progi Sušak—Split—Kotor bodo otvorili v kratkem nove brzovozne zveze. Obratovanje novih prog, ki ga bošta prevzeli Dubrovačka in Jadranska Plovidba, bo brez dvoma mnogo pripomoglo k pospeševanju našega tujškega prometa.

Jugoslovanska letalska industrija je imela v Beogradu prvi redni občni zbor. Izvestje govori o uspehih te industrije in pravi, da je v njej investiranih okoli 400 milijonov dinarjev.

V dolini reke Lima so odkrili velika premogovna nahajališča, in sicer rjavi premog zelo dobre kakovosti. Nahajališča so več kilometrov dolga in pol kilometra široka. Izkoriščanje zaloga pa zaenkrat ni mogoče, ker bi morali najprvo tek Lima drugače usmeriti. Za one zapuščene kraje, ki so brez premoga, bodo nova ležišča v bodoče gotovo velikega pomena, zlasti za razvoj raznih industrijskih panog.

Ozkotirne železnice Bosne in Hercegovine so v zaposlitvi vagonov dosegle v zadnjem času rekord in prevažajo sedaj dnevno okoli 1300 vagonov tovara; v mnogi meri je bilo to omogočeno s popravili velikega števila vagonov.

V Komizi na otoku Visu v Dalmaciji je dobila tovarna za konzerviranje rib »Neptun« za šest vagonov rib vrste palamida iz Turčije in jih je takoj pričela konzervirati. Velika je pa težkoča glede nabave potrebnih škatlic. Prej jih je naša zadevna industrija dobivala iz Anglije ali Nemčije, kar je sedaj skoraj čisto onemogočeno. Zato so naročili škatlice v Zedinjenih državah, a jih še sedaj niso dobili; če jih ne bo o pravem času, preti naši ribarski industriji ogromna škoda.

Industriji moravske banovine zahtevajo brezcarinski uvoz premoga iz bolgarskega premogovnika »Pernik«, ker je vsled manjših dobav iz jugoslovanskih premogovnikov zašla tamošnja industrija v težaven položaj.

Državna jugoslovanska tovarna svile je poslala posebno komisijo v Italijo in Švico, da nakupi stroje za predelavo svilenih kokonov itd.

Proračuni jugoslovanskih banovin razen Hrvatske znašajo okoli 753 milijonov dinarjev, kar je ca. 24 milijonov dinarjev več kot lani. Dravska banovina je navedena z 296'6 milijoni, donavska z 277'1, drinska s 84'9, vardarska z 69'3,

moravska s 66'8, zetska z 58'7 in vrbaška z 39'1 mil. din.

Dr. Oto Frangeš, evropsko znani gospodarstvenik, je dosegel s 5. aprilom t. l. svoje 70. leto. Dr. Frangeš je član najrazličnejših mednarodnih gospodarskih inštitucij.

V Zagrebu bodo ustanovili posebno Metalurgijsko zvezo za Hrvatsko banovino. Zveza bo sodelovala z že obstoječo zvezo v Beogradu posebno v vprašanih izvoza in carinske politike.

Borza dela v Subotici je predlagala mestni občini, naj se borzi prodaja 1000 oralov peščene zemlje, na kojem svetu bi uredila vinograde, sadovnjake in gozde v svrhu zaposlitve brezposelnega kmečkega delavstva. Po petih letih bi polovica na novo kultivirane zemlje prešla v last mesta Subotice, polovica bi pa ostala borzi. Na ta način bi se vprašanje brezposelnosti zelo lepo rešilo.

Stanična volna

Po ameriških cenitvah je znašala svetovna produkcija stanične volne v preteklem letu 464.900 ton, s čimer je bil dosežen nov rekord. Produkcija tovrstne volne je z novo številko skoraj dosegla produkcijo umetne svile, dočim je dosegla pred desetimi leti le 2 odstotka umetnosvilene produkcije. Sledeči seznam svetovne produkcije nam plastično predoči njen izredni razvoj (v 1000 tonah):

1930	3,3	1935	64,9
1931	4,1	1936	138,1
1932	9,8	1937	288,2
1933	12,8	1938	434,5
1934	23,9	1939	464,9

Nemčija, Italija in Japonska so glavne producentinje stanične volne; sledita USA in Velika Britanija. Zanimivo je, da se tudi zadnji dve deželi kljub njiju velikemu bogastvu na naravnih predilnih snoveh vedno bolj zanimata za produkcijo stanične volne. Tako na primer je znašala produkcija v USA leta 1934. samo 2000 ton, leta 1939. pa že 24.000 ton, pri čemer je pa poraba dosegla lani celó 45.000 ton.

Če izvzamemo prva leta, vidimo v gornjem seznamu presenetljiv dvig zlasti v letih 1933. do 1937. Od leta 1933. do 1934. se je dvignila produkcija skoraj za 90 odstotkov, nato za celih 170 odstotkov, potem 113 in 110. Ker je bila produkcija l. 1937. že zelo velika, mora nastopiti potem seveda nekakšno pomirjenje, in znaša prirastek od 1937. do 1938. ca 50 odstotkov, od 1938. do 1939. pa tudi še 7 odstotkov.

Dolarskih milijonarjev je vedno manj; zakladni tajnik v USA pravi, da se je število oseb z letnimi dohodki 1 mil. dol in več skrčilo od 61 v letu 1936. na 49 v letu 1937. Ena sama oseba je imela leta 1937. več kot pet mil. dol. dohodkov, imena pa zakladni tajnik noče povedati. Leta 1929. je imelo 513 obdavčencev več kot 1 mil. dol. dohodkov na leto, med njimi 38 nad 5 mil. dolarjev.

Obtok bankovcev v Franciji znaša okoli 155.000 mil. frankov. Zlato kritje je približno 50 odstotno.

Banco di Roma, veliko italijansko bančno podjetje, ki deluje že šestdeset let, je doseglo v preteklem letu 12.500.000 lir čistega dobička. Delniška glavnica banke je zvišana od 200 na 300 milijonov lir.

Med Rusijo in Bolgarijo se je pričel reden zračni promet. — V Bolgariji predelujejo sedaj ruski bombaž, tako da so vsi bolgarski tekstilni delavci zaposleni.

Med Španijo in Japonsko se bo pričelo živahnejše trgovsko gibanje, ki je v času španske državljanske vojske popolnoma zastalo. Kupčija je zamenjalna, Španci dajejo živo srebro, Japonci pa svilo, kافro, kemične proizvode itd.

Državni dolgovi ameriških Zedinjenih držav so narasli na novi rekordni znesek 42.540 milijonov dol.

Azienda Generale Italiana Petroli v Rimu je zvišala v preteklem letu delniško glavnico od 300 na 500 milijonov lir. Čisti dobiček je po velikih odpisih ter izplačilu davkov in dajatvah narasel od predlanskega do lanskega leta od 99,4 na 109,8 milijonov lir. Dividenda je s 6% ostala nespremenjena. Brodovje družbe, ki prevažata petroleje, je bilo povečano ter prevažata sedaj 60 odstotkov italijanske petrolejske potrebe.

Montague Norman, guverner Angleške banke, je izvoljen zopet za guvernerja za dobo nadaljnjih dveh let. Norman vodi banko že dvajset let, dočim je bil pred njegovim nastopom običaj, da nihče ni bil predsednik banke več kot dve leti.

Pridelek vina v Ogrski je znašal v preteklem letu 4.250.000 hl, je bil torej nekoliko večji kot povprečni jugoslovanski pridelek.

Fizol soja so začeli v Grčiji z uspehom uporabljati kot pridatek pri izdelovanju kruha in makaronijev.

Anglija in Turčija se pogajata o zamenjavi blaga: Anglija bo dobavljala Turčiji avtomobile in bo dobivala od nje razne surovine.

Angleško trgovsko ministrstvo sporoča, da bo ustanovljenih v Angliji 26 izvoznih skupin, ki bodo obsegale najrazličnejše industrijske panoge. Omenimo bombaževe izdelke, usnjeno in papirno blago, železniške vagoni, gumijeve izdelke, avtomobile, volnene tekstilije itd. Ustanovitev teh skupin je v zvezi s pričenjajočo se kampanjo za dvig angleškega izvoza.

Ameriška jeklena industrija ima 12 velikih in mnogo majhnih družb. Dvanajstere velike družbe razpolagajo s produkcijsko kapaciteto 61 milijonov ton na leto ali s 86 odstotki vse jeklene industrijske kapacitete. Leta 1937. je imelo teh 12 družb 205 milijonov dolarjev čistega dobička, leto nato 41 mil. dol. zgube, lani pa 124 mil. dolarjev čistega dobička. Na čelu vseh družb je United States Steel Corporation (steel izg. stil = Stahl = jeklo) s kapaciteto 25.790.000 ton jekla in 41.230.000 dol. čistega dobička v preteklem letu; sledita Bethlehem Steel Corporation z 10.040.000 tonami in 24.640.000 dolarji ter Republic Steel Corporation s 6.500.000 tonami in 10.670.000 dolarji čistega dobička.

Zavarovalniških družb v Švici je 38, razpolagajo pa z glavnico 303 mil. švic. frankov. V preteklem letu ni bilo ne glede števila in ne glede glavnice nobenih sprememb.

Montecatini, znani veliki italijanski kemični koncern, ima 1300 milijonov lir delniške glavnice. Čistega dobička v preteklem letu je bilo 159,4 mil. lir proti 146,3 mil. v letu prej. Dividenda je nespremenjena desetodstotna.

Podjetja Škoda-Steyr-Daimler-Puch se bodo združila v veliko skupno podjetje ter si bodo porazdelila posamezna prodajna področja.

Japonska se bo pojavila letos na velikem bolgarskem sejmu v Plovdivu. Razstavila bo industrijske in poljedelske proizvode. Seveda bo poslala le prvovrstno blago.

Ameriška letalska industrija ima od domačih in zavezniških naročil velike dobičke. Pet vodilnih podjetij je imelo leta 1936. 3.910.000 dol. čistega dobička, nato 6.530.000 in 9.810.000, lani pa 16.220.000. Prodaja v imenovanih letih 1936.—1939. je bila sledeča: 40, 70, 90 in 130 milijonov dolarjev. Neizvršena naročila so pa narasla od 90 mil. dol. ob koncu leta na 100 mil. dol. ob koncu leta 1938. ter na 330 mil. dol. na koncu leta 1939.; sedaj znašajo ca 370 mil. dol., kar je skoraj trikrat toliko kot lanska prodaja.

Letošnji pomladanski dunajski velesej je imel 1600 razstavljalcev in 195.000 obiskovalcev, med njimi 2566 inozemcev, kar je jako malo.

V območju Črnega morja v Bolgariji so pričeli s poskusnimi kulturami čaja in oliv. Spričo podnebja in kakovosti tal v onih krajih upajo, da se bodo poskusi ugodno zaključili.

Produkcija žita v Sibiriji hočejo Rusi skoraj podvojiti. Doslej je znašal pridelek povprečno 1.500.000 pudov na leto, odslej naj znaša 2.500.000 pudov. - pud = 16 kg. V ta namen hočejo preseliti večje število prebivalstva iz bolj obljubljenih pokrajin Centralne Rusije v rodovitne, a neobljubene pokrajine Sibirije. Znano je, da so Rusi svojo poljedelsko produkcijo že itak zelo dvignili, s tem da so iznašli mešane vrste, ki morejo vremenskim razmeram bolj kljubovati kot dosedanje vrste žita; v Sibiriji na primer se je meja žita v zadnjih letih pomaknila za 150 do 200 km proti severu.

Svetovni vinski pridelek v preteklem letu je bil po dosedanjih cenitvah le srednji in je dal ca 184 do 203 mil. hektolitrov. Med posameznimi državami obstojajo glede pridelka velike razlike. Francija na primer izkazuje rekordni pridelek 105 milijonov hl — povprečnost Francije je 60 mil. hl — a kvaliteta je zelo slaba in se morejo take velikanske množine tudi sicer zelo težko placirati. V Italiji je bil pridelek kvantitativno dober, kvalitativno pa slabši; pridelek v Španiji je bil srednji, v Grčiji slab itd.

Zlate zaloge v nekaterih državah so bile na koncu letošnjega marca sledeče: Ameriške Zedinjene države 18.470 milijonov dolarjev, Belgija 750 milijonov, Nizozemska 692, Švica 516, Švedska 218, Norveška 84, Danska 53.

Cantieri Riuniti dell'Adriatico v Trstu se imenuje bivše Kozulicevo (Cosulich) podjetje. Beremo, da je bilo v preteklem letu kljub izbruhu vojne — ali pa morda ravno radi izbruha vojne — redno zaposleno in da je doseglo zadovoljiv delovni uspeh. Nova naročila zagotavljajo ladjedelnicam v tekočem letu normalno zaposlitev. Bilanca za leto 1939. zaključuje s čistim dobičkom 7.700.000 lir; delniška glavnica znaša 100 milijonov lir, dividenda je 7-odstotna.

Turško-bolgarsko trgovsko družbo so ustanovili v Istanbulu (Carigradu). Glavnica znaša 200 milijonov levov. Družba naj služi izgradbi medsebojnih gospodarskih stikov, konkretno naj pa v prvi vrsti posreduje zamenjavo bol-

garskih briketov za turške ribe, olive in olivno olje.

Petroleja ima Turčija na razpolago za eno leto. Normalna letna poraba Turčije znaša ca 130.000 ton. Jugoslavija porabi na leto 150.000 do 170.000 ton.

Fizol soja dobiva čimdalje večjo razširjenost. Sedaj je tudi romunska vlada glede na dobre prodajne možnosti sklenila, da bo zadevni areal znatno povečala. Doslej so sadili ta fizol na površini 102.000 ha in računijo letos s pridelkom 76.000 ton. Od letos naprej bo pa pridelovalni prostor povečan na 150.000 ha in bo nesel okoli 110.000 do 120.000 ton.

Železo iz morskega peska pridobivati se nekam čudno sliši. Vendar nam zadevna poročila pravijo, da se tudi tukaj more nekaj napraviti. V Italiji delajo že od leta 1936. dalje poskuse o tej produkciji in so rezultati prav zadovoljivi.

Kitajsko vlakno ramie bodo pričeli pridelovati tudi v južni Moravski, k čemur jih spodbujajo dosedanja uspehi v pridelovanju tobaka, paprike in drugih rastlin, ki ljubijo toploto. Trpežnost tega vlakna je po mnenju strokovnjakov mnogo večja kot trpežnost bombaža.

V Turčiji morajo po novih določbah izvozne in tudi nekatere uvozne trdke od svoje prodaje plačati določeni znesek v banko; ta denar se porabi za zaščito narodnega gospodarstva, da se nabavijo zaloge uvoznega in po potrebi tudi izvoznega blaga. S tem naj se doseže izenačenje na trgu in zdravo razmerje med uvoznimi in izvoznimi cenami.

Bombaževa kultura v Bolgariji se čimdalje bolj širi, rentabilnost je od dne do dne večja. Tudi pri nas v Jugoslaviji se za to kulturo vedno bolj zanimamo.

O **Salmijerviju**, rudarskem arktičnem mestu, smo poročali v št. 1/2 t. l. Povedati moramo, da je v mirovni pogodbi z Rusijo Finska ta okraj obdržala, prav tako kakor tudi pristanišče Liinahamari.

3500 ekspediciij išče ruske zemeljske zaklade. »Izvestija« poročajo, da bo odposlanih letos 3500 večjih in manjših ekspediciij v razne dežele Sovjetske zveze, da bodo sistematično preiskale ruske zemeljske zaklade. Velika ekspediciija Geološkega raziskovalnega zavoda krene te dni na Daljni vzhod, da preišče tam nahajališča železne rude, ki naj služijo izgradbi Amurske železne industrije v Komsomolsku. V okolici Vladivostoka upajo dobiti nahajališča svinčene rude; svinčeno rudo so dobili

tudi v osrednjem Kazakstanu in jo preiskujejo sedaj glede na njeno kvaliteto. Dalje so poslali geološke ekspedicije v razne okraje Urala, kjer so že lani nalezli na nova nahajališča železa, svinca in wolframa. Velik del raziskovanja sovjetskih geologov je namenjen tudi na novo odkritim premogovnim nahajališčem Vzhodne Sibirije, Kirgizistana in Ukrajine ter velikim nahajališčem manganove rude v Zahodni Sibiriji. Nad 30 ekspediciij se bo podalo v petrolejske pokrajine Kavkaza in Ukrajine, da odkrijejo nove petrolejske vrelce. V okraju Grozni bodo postavili osem novih vrtnih stolpov. Nadaljnje petrolejske vrelce so odkrili v Georgiji (na jugu Kavkaza). Že lani začetno iskanje petroleja na polotoku Kirimo se bo v tekočem letu nadaljevalo.

General Motors

General Motors Corporation, največje ameriško avtomobilno podjetje, izkazuje za preteklo leto nad 183 mil. dol. čistega dobička. Zlasti ugodno je bilo lani zadnje četrtletje, kar je posledica ne le splošnega gospodarskega razmaha v U. S. A., temveč tudi posledica štrajka pri tvrdki Chrysler. Na samo to četrtletje odpade ca. 40 odstotkov vseletnega čistega dobička. Podamo seznam zadnjih let in pridenemo tudi še konjunktorno leto 1929.

Leto	Prodaja v U. S. A. v kosih	Čisti dobiček v mil. dol.
1929	1.498.800	246'0
1932	510.100	0'2
1933	755.800	83'2
1934	927.500	94'8
1935	1.279.000	167'2
1936	1.720'200	238'5
1937	1.594.200	196'4
1938	1.001.800	102'2
1939	1.364'800	183'3

Vidimo, da je bilo v U. S. A. v konjunktornem letu 1929. prodanih manj avtomobilov kot v letih 1936. in 1937., da je bil pa čisti dobiček večji; najbolj to vidimo pri letu 1936, ko je bilo prodanih na domačem ameriškem trgu nad 1.700.000 avtomobilov. Osupne nas leto 1932, ko je bilo kljub krizi prodanih še vedno nad pol milijona voz, a ni bilo dobička skoraj nobenega.

Izsušitev Skaderskega jezera

Skadersko jezero je izredno plitvo. Kadar mu dotoki prinesejo preveč vode, stopi čez bregove in poplavlja okolič, ki ima sicer zelo rodovitno zemljo.

Zato je vprašanje izsušitve tega jezera že od nekdaj prav aktualno. Preko jezera gre pa meja med Jugoslavijo in Albanijo; ta je sedaj v italijanskih rokah. Zato je za izsušitev potreben sporazum med Jugoslavijo in Italijo, in beremo sedaj, da se je ta sporazum v zadnjem času glede tehniške izvedbe že dosegel. Sedaj je treba rešiti še finančno plat načrta. Pri tem je treba regulirati tudi strugo reke Drima, ki pošilja proti Skaderskemu jezeru odtok Drimac; le-ta ob veliki vodi ne dovoli iz jezera tekoči Bojani, da bi pravilno odtekala. Drimac bo odpravljen, struga Bojane pa razširjena in poglobljena. Zatem pridejo na vrsto detaljna melioracijska dela. Albanija bi z izsušitvijo dobila ca. 48.000 hektarov rodovitne zemlje, Jugoslavija pa ca. 100.000 ha, pri čemer je všteta tudi tista zemlja, ki se sedaj vsled poplav ne more redno izkoriščati. Sredina jezera bi ostala pa nedotaknjena in bi se moglo ribarjenje tam še nadalje nemoteno vršiti. Mnogo pobude za nove načrte je dala nedavno izvršena izsušitev Zuiderskega jezera — morskega zaliva — v Holandiji, kjer so se izkazali Holanci ponovno kot odlični zadevni strokovnjaki. Tudi Italijani so strokovnjaki v izsuševanju.

Švedsko železo

»Neue Zürcher Zeitung« od 11. aprila t. l. prinaša zanimiv članek o železu na severnem Švedskem, ki je danes Nemčiji tako zelo potrebno. Prevedli smo ta članek za naše bralce in jih prosimo, da pogledajo pri branju tudi na zemljevid.

Kjer je danes Kiruna s svojimi železnimi toliko zaželenimi rudniki, tam si srečal pred petdesetimi leti samo nomadske Laponce z njih čredami severnih jelenov. Vedeli so, da bi odkritje rudnih zakladov moglo privabiti delavce in koloniste v Laponsko, ki bi jih morda izrinili iz njih dežele, in niso zato o železnih nahajališčih nič govorili. Trajno seveda se ondotno železo ni dalo prikriti; saj so dobili na podnožju rudne gore velike množine čiste železne rude, ki sta jo slabo vreme in topitev snega zvalila dol s pobočja gore.

Sicer je že leta 1736. dala švedska vlada preiskati one kraje in je dva in dvajset let nato pričela najdišča izkoriščati, čeprav le v najmanjšem obsegu. Rudo so transportirali do reke Tornea s severnimi jeleni, kar je pa postalo sčasoma predolgotrajno in predrago. Tako je vse skupaj zaspalo in

še le železnica je spanje prekinila. Najprvo so zgradili železnico od Botniškega zaliva do Gelivare, ki ima tudi železne zaklade, akoravno ne tako izdatne kot Kiruna-vara (vara = gora); leta 1898. je sklenil švedski državni zbor, da podaljša železnico do švedsko-norveške meje; in istočasno je sklenil norveški državni zbor, da jo podaljša naprej do Ofotskega zaliva, do tja, kjer je mesto Narvik. Tako sta bila Botniški zaliv in Atlantski ocean spojena. Z izkoriščanjem samim so bili pa pričeli že dve leti prej, l. 1896., pod vodstvom geologa dr. Lundbohna, opirajoč se na znanstvena raziskovanja iz leta 1875., ki so bila ugotovila ogromna rudna ležišča.

Kiruna leži severno od tečajnika v švedski pokrajini Lappmarken med rekama Kaliks in Tornea. Do Narvika znaša razdalja 170 km, do glavnega švedskega mesta Stockholma pa 1542 km. Nahajališče rude tvori dolgo raztegnjen gorski hrbet, kojega največja višina je znašala ob začetku odkopavanja 748 m. Gorski hrbet, ob katerem stopa ruda pogosto popolnoma prosto na dan, je ca. 35 km dolg. Kako globoko gre ruda, še ne vedo natančno. Z vrtnjem so ugotovili, da se nahaja še 300 metrov pod gladino jezera Luosa, ki leži ob podnožju gore. Množino v gori se nahajajoče železne rude cenijo na 1 milijardo 200.000.000 ton, od česar so odkopali doslej še le okoli 30 milijonov ton ali eno štiridesetinko. Odkop rude, ki ima 65 do 67 odstotkov železa v sebi, se vrši na prostem, v terasah od 15 do 20 m višine.

Če se bližamo Kiruni, mislimo, da smo prišli v središče kakšnega bojnega polja. Slišimo grmenje, pokanje strojne, zemlja se trese, same eksplozije. V odmoru med razstrelbami gremo na vrh, strme lesene stopnice nas peljejo gor. Ob stenah se lesketa kot da bi vsi nordijski bogovi razprostrli tam svoje dragocenosti, kot da bi gorski duhovi posuli po pobočjih svoje zaklade, skrite v temnih razpokah in prepadih. Razgled z vrha je nekaj posebnega in čudovito lepega. Okoli in okoli divja pokrajina, s snegom pokrite, fantastično oblikovane gorske vrste in planote. Pod nami brezdanje globoka jezera. Kar nas pri nastopu na bajniško čarobno goro najbolj zadivi, je dejstvo, da je ta delovni svet obdan od najkrasnejše gorske panorame.

Ker ni ruda povsod čisto odprta, morajo najprvo odstraniti kameni pas, ki jo obdaja. Nato šele razstrelijo rudo

samo. Z groznim hruščem se del terase zruši. Pridejo baterije ogromnih lopat z električnim pogonom, raztegnejo se in delajo kot velikani, polnijo svoja žrela in mečejo rudo v pripravljene transportne vozove. Majhne električne lokomotive peljejo vagončke v razdrobilno delavnico; razdrobljena ruda pada v globoke rove, ki se iztekajo v železniški predor, vdelen v goro. Iz predruha v tunelu pade ruda direktno v železniške vagonce, ki že čakajo. Vsak rudni voz vzame vase 35 ton in vsakemu vozu odvzamejo, preden zapusti predor, poskusni vzorec, ki ga v laboratoriju preiščejo; po tej analizi se ravna prodajna cena.

Kakor je tehniški obrat rudnika popoln, tako je popolna tudi veleposledna organizacija rudnega transporta, izdelana do najmanjših potankosti. Vsak rudni vlak obstoji iz 28 vagonov, ki vsebujejo 980 ton rude. Na podnožju rudne gore je veliki kolodvor, iz katerega vozijo električne lokomotive rudo do prevzemnega kolodvora.

Čez razvodnico med Baltikom in Atlantikom drdra vlak, tik ob previsečih stenah in groznih prepadih, po katerih se podijo goste megle. Od vseh strani sneg in sneg, in tudi snežnih galerij je dosti. Pridemo v Narvik z njegovim prostranim pristaniščem. V severnem delu pristanišča se dvigajo impozantne naprave, služeče odpošiljanju rude. Obstojijo iz rudnega kolodvora in treh ogromnih obrežnih zidov, ob katerih pristajajo rudni parniki. Največja taka tovarna obrežina je dolga 345 metrov; dva parnika s prostornino à 12.000 ton moreta tukaj ob istem času nalagati svoj rudni tovor. Lokomotiva potisne rudni vlak na obrežino tik do ladje, luknje na dnu vagonov se odprejo in grmeč se zvali rudni tok po dolgih žlebovih v notranjost parnika.

Naprave so tehnično tako popolne, da se more v eni uri naložiti na ladjo 800 do 1000 ton. Doslej je šlo 75 do 80 odstotkov vse rude v Nemčijo. Spričo ogromnih množin, ki prihajajo vsak dan v pristanišče, se pripeljana ruda ne more vselej takoj odpeljati, in so zato nakopičene v pristanišču cele rudne gore. V slučaju, da bi nastala v železniškem prometu kakšna ovira, je torej v pristanišču dosti rude na razpolago za odvoz. Tudi polarna zima ne more narekovati nobenega odmora v dovažanju in odvažanju rude; Zalivski tok je dobrotnik Narvika, tudi v najhujši zimi je pristanišče prosto ledu.